

ISSN 2738-0343

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА

**ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИНФОРМАЦИОНО-ДОКУМЕНТАЦИОНЕ
И БИБЛИОТЕЧКЕ ПОСЛОВЕ**

ИНФОРМАТИВНИ БИЛТЕН

**БРОЈ 3
2025**

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове Управе за заједничке послове републичких органа већ више од тридесет година једном месечно објављује Информативни билтен, којим обавештава кориснике о обновљеном информационо-документационом и библиотечком фонду.

Обавештавамо кориснике да БАЗИ ПРАВНИХ ПРОПИСА Одељења за информационо-документационе и библиотечке послове Управе, која је дневно ажурна и притом бесплатна, могу приступити путем следеће интернет адресе:

<http://bpp.uzzpro.gov.rs>

Из наше базе која садржи преко 155.000 прописа и преко пола милиона скенираних страна службених гласила, за свега неколико минута може се добити како важећи тако и неважећи пропис, у штампаној верзији или електронском поштом, као што се може добити и телефонским путем свака информација о статусу траженог прописа.

БИЛТЕНИ у електронском облику могу се преузети на адреси:

<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-bilteni.html>

Целокупан библиотечки фонд може се погледати на адреси:

<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-knjige.html>

Дигитална библиотека налази се на адреси:

<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-digit.html>

За коришћење целокупног фонда, као и за информације о правним прописима објављеним у службеним гласилима, корисници се могу обратити Одељењу:

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове

Управа за заједничке послове републичких органа

Немањина бр. 22–26

Београд

Телефон: 3616-296; 363-1620; 363-1104; 3613-734/лок. 1620 и 1104

biblioteka@uzzpro.gov.rs

САДРЖАЈ

- 1. Преглед одабраних правних прописа објављених у службеним гласилима Републике Србије, Аутономне Покрајине Војводине и Града Београда**
- 2. Списак претплата на службена гласила и часописе за потребе библиотеке Управе у 2025. години**
- 3. Преглед садржаја нових бројева часописа**
- 4. Преглед старих публикација**
- 5. Преглед нових књига**
- 6. Листа најчитанијих књига**

1

**ПРЕГЛЕД ОДАБРАНИХ ПРАВНИХ ПРОПИСА
ОБЈАВЉЕНИХ У СЛУЖБЕНИМ ГЛАСИЛИМА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ
ВОЈВОДИНЕ И ГРАДА БЕОГРАДА**

УСТАВНОПРАВНИ И ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ

Службени гласник Републике Србије

Указ о опозиву са дужности изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Унији Комора, на нерезиденцијалној основи, са седиштем у Најробију, Драгана Жупањевца, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2025

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Унији Комора, на нерезиденцијалној основи, са седиштем у Најробију, Данијеле Чубрило Мартић, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2025

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Републици Словенији, Иве Војводића, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2025

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Републици Бугарској, Милана Равића, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2025

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Савезној Демократској Републици Етиопији, Давора Тркуље, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2025

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Сједињеним Америчким Државама, Драгана Шутановца, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2025

Указ о опозиву са дужности изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Републици Хрватској, Јелене Милић, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2025

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Швајцарској Конфедерацији, Ивана Трифуновића, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2025

Закон о изменама и допунама Закона о државним службеницима, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о изменама и допунама Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Уредба о анализи ефеката прописа, Службени гласник Републике Србије бр. 20/2025

Уредба о методологији израде докумената јавних политика, Службени гласник Републике Србије бр. 20/2025

Уредба о измени Уредбе о изгледу и начину коришћења знакова, симбола и других обележја и ознака Војнобезбедносне агенције и Војнообавештајне агенције, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2025

Уредба о изменама и допунама Уредбе о специјалној и посебним јединицама полиције, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2025

Уредба о допунама Уредбе о Генералном секретаријату Владе, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2025

Уредба о изменама и допунама Уредбе о Управи за заједничке послове републичких органа, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2025

Уредба о измени Уредбе о специјалној и посебним јединицама полиције, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2025

Одлука о проглашењу Дана жалости на територији Републике Србије, 18. марта 2025. године, поводом трагичне смрти грађана Републике Северне Македоније у пожару који се догодио у Кочанима дана 16. марта 2025. године, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2025

Одлуке о избору судије, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2025

Одлука о изменама Одлуке о саставу Парламентарног одбора за стабилизацију и придруживање, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2025

Одлука о изменама Одлуке о саставу сталних делегација Народне скупштине Републике Србије у међународним парламентарним институцијама, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2025

Одлуке о избору јавног тужиоца, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2025

Правилник о начину вођења евиденције о пруженој бесплатној правној помоћи, односно бесплатној правној подршци и начину вођења евиденције коју води орган управе јединице локалне самоуправе, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2025

Решење о постављењу вршиоца дужности помоћника директора Управе за заједничке послове републичких органа, Бојана Димкића, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2025

Акциони план за период од 2025. до 2027. године за спровођење Стратегије заштите података о личности за период од 2023. до 2030. године, Службени гласник Републике Србије бр. 20/2025

Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Републике Казахстан о сарадњи у области одбране, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2025

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Републике Казахстан о реадмисији лица, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2025

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Тувалу о укидању виза за носиоце обичних пасоша, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2025

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Тувалу о укидању виза за носиоце дипломатских и службених пасоша, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2025

Закон о потврђивању Споразума између Републике Србије и Боливарске Републике Венецуеле о укидању виза за носиоце обичних пасоша, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2025

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Републике Гватемале о укидању виза за носиоце обичних пасоша, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2025

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Антигве и Барбуде о узајамном укидању виза, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2025

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Правилник о управи у Правобранилаштву Аутономне Покрајине Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 13/2025

ФИНАНСИЈЕ И ПРИВРЕДА

Службени гласник Републике Србије

Закон о Централној евиденцији стварних власника, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о измени и допунама Закона о порезу на доходак грађана, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о утврђивању гарантне шеме и субвенционисању дела камате као мера подршке младима у куповини прве стамбене непокретности, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о задуживању Републике Србије код Banca Intesa AD Beograd за потребе финансирања Пројекта Рума–Шабац–Лозница, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о задуживању Републике Србије код UniCredit bank Srbija a.d. Beograd за потребе финансирања Пројекта Рума–Шабац–Лозница, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о допуни Закона о платама државних службеника и намештеника, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о поштанским услугама, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о извозу и увозу робе двоструке намене, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о допуни Закона о пољопривреди и руралном развоју, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о изменама и допунама Закона о безбедности саобраћаја на путевима, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о измени Закона о праву на бесплатне акције и новчану накнаду коју грађани остварују у поступку приватизације, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о давању гаранције Републике Србије у корист Банке Поштанска штедионица акционарско друштво Београд за измиривање обавеза јавног предузећа „Србијагас” Нови Сад за финансирање развоја дистрибутивне мреже, укључујући мерне станице као и рехабилитацију гасоводног система и јачање транспортних и складишних капацитета гасовода у Републици Србији, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о давању гаранције Републике Србије у корист Banca Intesa AD Beograd и Банке Поштанска штедионица акционарско друштво Београд за измиривање обавеза Јавног предузећа „Србијагас” Нови Сад, по основу Уговора о кредиту ради изградње разводног гасовода Лесковац–Врање, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о давању гаранције Републике Србије у корист ОТП банке Србија акционарско друштво Нови Сад и Банке Поштанска штедионица акционарско друштво Београд за измиривање обавеза Јавног предузећа „Србијагас” Нови Сад, по основу Уговора о кредиту ради изградње примопредајних станица Хоргош, подземно складиште гаса Банатски Двор и Лозница, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о давању гаранције Републике Србије у корист Banca Intesa AD Beograd за измиривање обавеза Јавног предузећа „Србијагас” Нови Сад, по основу Уговора о кредиту ради изградње разводног гасовода Београд–Ваљево–Лозница, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о изменама Закона о привредним друштвима, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о измени Закона о приватизацији, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о допуни Закона о платама у државним органима и јавним службама, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о престанку важења Закона о систему плата запослених у јавном сектору, Закона о платама службеника и намештеника у органима аутономне покрајине и јединице локалне самоуправе, Закона о запосленима у јавним службама и Закона о платама запослених у јавним агенцијама и другим организацијама које је основала Република Србија, аутономна покрајина или јединица локалне самоуправе, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о изменама и допунама Закона о ваздушном саобраћају, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о изменама и допунама Закона о банкама, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о заштити корисника финансијских услуга, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о изменама и допунама Закона о девизном пословању, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о изменама и допунама Закона о Народној банци Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о изменама и допунама Закона о репродуктивном материјалу шумског дрвећа, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о изменама и допуни Закона о признавању сорти пољопривредног биља, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о давању гаранције Републике Србије у корист Немачке развојне банке KfW, Франкфурт на Мајни, по задужењу Акционарског друштва „Електропривреда Србије”, Београд (Пројекат обновљивих извора енергије Костолац – Ветропарк), Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о задуживању Републике Србије код ОТП банке Србија а.д. Нови Сад за потребе финансирања Пројекта изградње брзе саобраћајнице, деоница Пожаревац–Голубац (Дунавска магистрала), Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Уредба о утврђивању Програма доделе бесповратних средстава за организовање манифестације под називом „Михољски сусрети села” за 2025. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 20/2025

Уредба о допуни Уредбе о одређивању критеријума за доделу подстицаја ради привлачења директних улагања у сектору услуга хотелског смештаја, Службени гласник Републике Србије бр. 20/2025

Уредба о изменама Уредбе о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју у 2025. години, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2025

Уредба о утврђивању Плана смањења амбалажног отпада за период од 2025. до 2029. године, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2025

Уредба о изменама Уредбе о платама полицијских службеника, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2025

Уредба о поступку и роковима уновчења имовине и намирења поверилаца у поступцима стечаја и ликвидације финансијских институција, као и поступању Агенције за осигурање депозита у вези са обављањем послова у име и за рачун Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2025

Уредба о утврђивању Годишњег програма мониторинга статуса вода за 2025. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2025

Уредба о изменама Уредбе о ближим условима, начину и поступку за издавање дозволе за приређивање посебних игара на срећу у играчницама, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2025

Уредба о измени Уредбе о категоризацији државних путева, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2025

Уредба о утврђивању Просторног плана подручја посебне намене инфраструктурног коридора нафтовода граница Мађарске – Нови Сад са елементима детаљне регулације, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2025

Одлука о стављању ван снаге Одлуке о привременој забрани увоза пелета од дрвета, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2025

Одлука о стављању ван снаге Одлуке о квантитативном ограничењу увоза пољопривредно-прехранбених производа, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2025

Одлука о образовању Комисије за доделу подстицаја, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2025

Одлука о образовању Одбора за организацију Сусрета за планирање међународног учешћа на Међународној специјализованој изложби ЕХРО Belgrade 2027 у Београду, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2025

Одлука о приступању изради Стратешке процене утицаја на животну средину за Програм за индустријску безбедност у Републици Србији за период 2026–2035. година са Акционим планом, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2025

Одлука о изменама и допунама Одлуке о класификацији билансне активе и ванбилансних ставки банке, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2025

Одлука о престанку важења Одлуке о привременом ограничењу каматних стопа код уговора о кредиту закључених са корисником – физичким лицем, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2025

Одлука о одређивању Методологије за израчунавање каматних стопа које су основ за одређивање максималних каматних стопа у складу са Законом о заштити корисника финансијских услуга, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2025

Одлука о изменама Одлуке о условима и начину обављања мењачких послова, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2025

Одлука о изменама Одлуке о условима и начину рада девизног тржишта, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2025

Одлука о утврђивању новчаних средстава у 2025. години за остваривање права на новчана средства за изградњу, учешће у куповини, односно куповину породично-стамбене зграде или стана по основу рођења детета, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2025

Одлука о изради измена и допуна Просторног плана подручја посебне намене Националног парка „Ђердап”, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2025

Одлука о изради Стратешке процене утицаја Просторног плана подручја посебне намене технолошког комплекса за производњу цемента и елемената на бази цемента Ратари–Јазовник на животну средину, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2025

Одлука о пуштању у оптицај кованог новца апоена од 1 динара, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2025

Одлука о утврђивању Националне контролне листе робе двоструке намене, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2025

Одлука о изменама Одлуке о издавању и основним обележјима нумизматичког новца с ликом Николе Тесле, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2025

Одлука о издавању и основним обележјима нумизматичког новца с ликом Николе Тесле, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2025

Одлука о измени Одлуке о образовању Управног одбора Пројекта унапређења трговине и саобраћаја Западног Балкана уз примену вишефазног програмског приступа, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2025

Одлука о образовању Одбора за организацију наступа Републике Србије на 67. Међународном сајму технике и техничких достигнућа у Београду, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2025

Одлука о изменама и допунама Методологије за одређивање цене електричне енергије за гарантовано снабдевање, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2025

Правилник о изменама и допуни Правилника о пореској пријави о обрачунатим доприносима за обавезно социјално осигурање за осниваче, односно чланове привредног друштва, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2025

Правилник о одређивању подручја са отежаним условима рада у пољопривреди, Службени гласник Републике Србије бр. 20/2025

Правилник о електронским отпремницама, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2025

Правилник о изменама и допунама Правилника о садржају пореске пријаве за обрачун пореза на добит правних лица, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2025

Правилник о измени Правилника о начину припреме, састављања и подношења финансијских извештаја корисника буџетских средстава, корисника средстава организација за обавезно социјално осигурање и буџетских фондова, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2025

Правилник о ближим условима, као и о начину доделе и коришћења средстава из годишњег програма коришћења средстава за одрживи развој и унапређење шумарства, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2025

Правилник о изменама и допунама Правилника о начину уношења, рада, вођења и коришћења централног информационог система и његовој садржини и врсти података, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2025

Правилник о подстицајима за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства за набавку новог трактора, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2025

Правилник о подстицајима за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства за изградњу и опремање објеката за унапређење примарне пољопривредне производње, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2025

Правилник о усклађеним износима подстицајних средстава за поновну употребу, рециклажу и коришћење одређених врста отпада, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2025

Правилник о критеријумима за обавештавање о великом удесу, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2025

Правилник о Листи опасних супстанци, врстама и количинама опасних супстанци и критеријумима за разврставање комплекса у комплексе нижег реда и комплексе вишег реда, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2025

Правилник о садржини, форми и начину достављања Обавештења о комплексу, оператеру комплекса, опису комплекса и околине комплекса, као и попису опасних супстанци које су присутне на комплексу, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2025

Правилник о утврђивању усклађених износа оствареног укупног месечног прихода домаћинства, као услова за стицање статуса енергетски угроженог купца, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2025

Правилник о утврђивању Годишњег програма основних геолошких истраживања за 2025. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2025

Правилник о садржини и начину спровођења Годишњег програма мониторинга квалитета деривата нафте и биогорива за 2025. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2025

Упутство о изменама Упутства за спровођење Одлуке о условима и начину обављања платног промета са иностранством, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2025

Наредба о забрани сакупљања појединих заштићених врста дивље флоре и фауне у 2025. години, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2025

Наредба о времену отворености аеродрома за одвијање ваздушног саобраћаја, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2025

Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори

Закон о потврђивању Уговора о гаранцији између Европског друштва за финансирање железничких возних средстава (ЕУРОФИМА) и Републике Србије, која поступа преко Министарства финансија, у вези са државном гаранцијом према члану 5 Еурофима конвенције, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2025

Закон о потврђивању Финансијског уговора ЕПС Зелено финансирање А између Републике Србије и Европске инвестиционе банке, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2025

Закон о потврђивању Уговора о зајму (Пројекат соларно-термалне електране у Новом Саду) између Републике Србије и Европске банке за обнову и развој, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2025

Закон о потврђивању Споразума о зајму између KfW, Франкфурт на Мајни и Републике Србије коју заступа Влада Републике Србије делујући преко и путем Министарства финансија за „Програм ефикасног водоснабдевања и пречишћавања отпадних вода за еколошке и одрживе градове у Републици Србији (Зелени градови) (DKTI)”, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2025

Закон о потврђивању Уговора о гаранцији ЕПС Ревитализација Власинских ХЕ између Републике Србије и Европске банке за обнову и развој, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2025

Закон о потврђивању Уговора о кредитном аранжману бр. ЦРС1028 01 Г између Француске агенције за развој, као Зајмодавца и Републике Србије, као Зајмопримца за Пројекат модернизације железничког сектора у Србији – друга фаза, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2025

Закон о потврђивању Споразума о зајму Програм чврстог отпада у Србији, фаза III између Републике Србије и Европске банке за обнову и развој, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2025

Закон о потврђивању Уговора о кредитном аранжману бр. CRS 1029 01 Н између Француске агенције за развој и Републике Србије, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2025

Закон о потврђивању Споразума о зајму (Додатно финансирање за Пројекат акцелерације иновација и подстицања раста предузетништва у Србији) између Републике Србије и Међународне банке за обнову и развој, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2025

Закон о потврђивању Споразума о зајму између Европске уније, коју представља Европска комисија, као зајмодавца и Републике Србије, као зајмопримца и Народне банке Србије, као фискалног агента зајмопримца, у оквиру Инструмента за реформу и раст за Западни Балкан, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2025

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Сједињених Америчких Држава о стратешкој сарадњи у области енергетике у Републици Србији, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2025

Закон о потврђивању аката Светског поштанског савеза, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2025

Закон о потврђивању Свеобухватног споразума о економском партнерству између Владе Републике Србије и Владе Уједињених Арапских Емирата, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 2/2025

Закон о потврђивању Споразума о слободној трговини између Владе Републике Србије и Владе Арапске Републике Египта, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2025

Споразум између Владе Републике Србије и Владе Мађарске о сарадњи у области електронске наплате путарине, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2025

Меморандум о разумевању између Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије и Министарства водних ресурса и наводњавања Арапске Републике Египат у области водних ресурса и наводњавања, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2025

Меморандум о разумевању између Министарства информисања и телекомуникација Републике Србије и Министарства комуникација Државе Израел о сарадњи у областима телекомуникација и поштанских услуга, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2025

Меморандум о разумевању Министарства и телекомуникација Републике Србије и Министарства комуникација и информационих технологија Исламске Републике Иран о сарадњи у области информационо-комуникационих технологија, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2025

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Одлука о измени Одлуке о образовању Савета за координацију и праћење активности у области економског развоја на територији Аутономне Покрајине Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 13/2025

Одлука о додели бесповратних средстава градовима и општинама са територије Аутономне Покрајине Војводине за финансирање израде локалних акционих планова у области популационе политике, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 14/2025

Правилник за доделу средстава за одржавање традиционалних манифестација у 2025. години у АП Војводини, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 14/2025

Правилник о додели средстава за одржавање научностручних активности у области пољопривредног и руралног развоја у 2025. години у АП Војводини у 2025. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 14/2025

Правилник о додели средстава за унапређење економских активности на селу кроз подршку непољопривредним активностима у АП Војводини у 2025. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 14/2025

Службени лист Града Београда

Одлука о измени Одлуке о накнадама за коришћење јавних путева за територију града Београда, Службени лист Града Београда бр. 5/2025

РАДНИ ОДНОСИ, ЗДРАВСТВЕНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Службени гласник Републике Србије

Уредба о утврђивању Програма подршке спровођењу мера популационе политике и подршке у области породице и деце у Републици Србији за 2025. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2025

Правилник о обезбеђивању доступности одређених електронских комуникационих услуга и одговарајуће терминалне опреме крајњим корисницима са инвалидитетом, Службени гласник Републике Србије бр. 20/2025

Правилник о допунама Правилника о ближим условима за обављање здравствене делатности у здравственим установама и другим облицима здравствене службе, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2025

Правилник о јединственим методолошким принципима, стандардима и поступцима за вођење здравствене документације и евиденција, креирање извештаја и достављање, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2025

Закључак Владе о препоруци послодавцима у Републици Србији да омогуће запосленима који су припадници Исламске верске заједнице да не раде на други дан Рамазанског бајрама – 31. март 2025. године, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2025

Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Републике Азербејџан о ангажовању чланова породице чланова дипломатско-конзуларних представништава на плаћеним делатностима, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2025

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Краљевине Шведске о плаћеним делатностима чланова породице дипломатско-конзуларних представништава, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2025

ОБРАЗОВАЊЕ, НАУКА, КУЛТУРА И ФИЗИЧКА КУЛТУРА

Службени гласник Републике Србије

Закон о изменама и допунама Закона о високом образовању, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о изменама и допунама Закона о основама система образовања и васпитања, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о изменама Закона о основном образовању и васпитању, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Закон о изменама и допунама Закона о средњем образовању и васпитању, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2025

Уредба о подстицајима инвеститору да у Републици Србији производи аудиовизуелно дело, Службени гласник Републике Србије бр. 20/2025

Уредба о измени Уредбе о нормативима и стандардима услова рада универзитета и факултета за делатности које се финансирају из буџета, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2025

Уредба о измени Уредбе о мерилима за утврђивање висине трошкова студија на вишим школама чији је оснивач Република, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2025

Одлука о броју студената за упис у прву годину студијског програма основних академских студија који се финансирају из буџета Републике Србије на Академији за националну безбедност, Службени гласник Републике Србије бр. 20/2025

Одлука о броју студената за упис у прву годину студијског програма мастер академских студија који се финансирају из буџета Републике Србије на Академији за националну безбедност, Службени гласник Републике Србије бр. 20/2025

Одлука о измени Одлуке о образовању Комисије за манастир Хиландар, Службени гласник Републике Србије бр. 20/2025

Правилник о допунама Правилника о Листи стручних, академских и научних назива, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2025

Решења о додели новчане награде за спортске резултате, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2025

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Одлука о измени Одлуке о образовању и именовању Координационог тела за заштиту деце и ученика од насиља, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 13/2025

Правилник о измени Правилника о додели буџетских средстава Покрајинског секретаријата за образовање, прописе, управу и националне мањине – националне заједнице за финансирање и суфинансирање програма и пројеката у области основног и средњег образовања и васпитања у Аутономној Покрајини Војводини за 2025. годину, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 14/2025

Службени лист Града Београда

Одлука о изменама Одлуке о праву на накнаду трошкова боравка деце у предшколској установи чији је оснивач друго правно или физичко лице на територији града Београда, Службени лист Града Београда бр. 5/2025

РАЗНО

Службени гласник Републике Србије

Коефицијент за израчунавање висине месечне закупнине за коришћење станова, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2025

Индекси потрошачких цена за фебруар 2025. године, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2025

Подаци о просечним зарадама и просечним зарадама без пореза и доприноса по запосленом, за јануар 2025. године, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2025

Износ месечне основице доприноса за обавезно здравствено осигурање лица за која се средства за уплату доприноса обезбеђују у буџету Републике Србије за 2025. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2025

2

СПИСАК ПРЕПЛАТА НА СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА И ЧАСОПИСЕ ЗА ПОТРЕБЕ БИБЛИОТЕКЕ УПРАВЕ У 2025. ГОДИНИ

СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА

1.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
2.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ – МЕЂУНАРОДНИ УГОВОРИ
3.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ АП ВОЈВОДИНЕ
4.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ ГРАДА БЕОГРАДА

СТРУЧНИ ЧАСОПИСИ

1.	КОРАЦИ: часопис за књижевност, уметност и културу
2.	ЛЕГЕ АРТИС: прописи у пракси

ОСТАЛЕ СЕРИЈСКЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

1.	БИЛТЕН СУДСКЕ ПРАКСЕ ПРИВРЕДНИХ СУДОВА
2.	БИЛТЕН УСТАВНОГ СУДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

3

ПРЕГЛЕД САДРЖАЈА НОВИХ БРОЈЕВА ЧАСОПИСА

ПРОПИСИ У ПРАКСИ

propisi.net

март 2025 / број 150 **3/2025**

Накнада за употребу туђе ствари

- ▶ Понављање парничног поступка – први део
- ▶ Инспекцијски надзор у области безбедности и здравља на раду
- ▶ Такозвани кућни затвор (казна затвора која се извршава у просторијама у којима осуђени станује) (први део – изрицање тзв. кућног затвора)
- ▶ Анализа претећих мејлова са становишта форензичке лингвистике
- ▶ Одлуке у извршном поступку и поступку обезбеђења
- ▶ Обрада података о личности запослених – преглед најновијих мишљења Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности
- ▶ Заступање привредних субјеката у парничним поступцима
- ▶ Листе чекања у здравственим установама

У овом броју...

ГРАЂАНСКО ПРАВО

- 4 Накнада за употребу туђе ствари
- 15 Понављање парничног поступка – први део
- 30 Одлуке у извршном поступку и поступку обезбеђења

РАДНО ПРАВО

- 37 Инспекцијски надзор у области безбедности и здравља на раду
- 45 Обрада података о личности запослених – преглед најновијих мишљења Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности

КРИВИЧНО И ПРЕКРШАЈНО ПРАВО

- 57 Такозвани кућни затвор (казна затвора која се извршава у просторијама у којима осуђени станује) (први део – изрицање тзв. кућног затвора)

ПРИВРЕДНО ПРАВО

- 63 Заступање привредних субјеката у парничним поступцима

УНАКРСНИ ПОГЛЕД

- 67 Листе чекања у здравственим установама

РУБРИКЕ

- 73 Портал читалаца
- 77 Кад језик пресуди: Анализа претећих мејлова са становишта форензичке лингвистике
- 87 Поводом мартовских протеста у Србији
- 99 Преглед прописа донетих између два броја

4

ПРЕГЛЕД СТАРИХ ПУБЛИКАЦИЈА

Излазећи у сусрет све израженијим захтевима корисника да пронађу одговор на специфична питања из професионалне праксе, кроз Информативни билтен континуирано ћемо упознавати своје читаоце са садржајима старих књига из богате ризнице библиотеке Управе. Наш фонд обухвата, између осталог, и вредне писане документе који, осим документационе, имају и научну и стручну вредност. Будући да су посредни књиге од историјског значаја, као и периодична издања и друге драгоцене библиотечке целине којима располажу постојећи фондови, овим путем настојали смо да проширимо лектуру свима онима који желе да се стручно усавршавају. Напомињемо да ове књиге (из којих дајемо само изводе) могу да се користе само у читаоници библиотеке Управе за заједничке послове републичких органа, а део фонда дигитализован је и доступан на адреси: <http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-digit.html>

За овај број издвајамо:

- 1. Др Милан Бартош: Изједначење колизионих норми брачног права у словенским земљама: Београд, 1933.**
- 2. Др Бранислав М. Недељковић: Породица и наследство: Београд, 1940.**

У наредним бројевима Информативног билтена наставићемо са приказима тематски и жанровски разноврсних публикација нашег богатог фонда.

ИЗЈЕДНАЧЕЊЕ КОЛИЗИОНИХ НОРМИ БРАЧНОГ ПРАВА У СЛОВЕНСКИМ ЗЕМЉАМА

— *Кореферати (corapport) за I Правнички конгрес Словенских
Држава у Брајтислави од 8—11 септембра 1933 године* —

Д-р МИЛАНА БАРТОША
професора Универзитета у Београду

UNIFICATION DES NORMES DES PAYS SLAVES POUR REGLER LE CONFLIT DE LOIS EN MATIÈRE DE MARIAGE

— *Corapport présenté au I congrès des juristes des pays
slaves tenue à Bratislava du 8—11 septembre 1933* —

par MILAN BARTOŠ
professeur à l'Université de Beograd

Оштампано из „Архива за правне и друштвене науке“
(органа Правног факултета Универзитета у Београду) за
јули—август 1933 године

Б Е О Г Р А Д
1 9 3 3

ИЗЈЕДНАЧЕЊЕ КОЛИЗИОНИХ НОРМИ БРАЧНОГ ПРАВА У СЛОВЕНСКИМ ЗЕМЉАМА *

Зашто је потребно изједначавати колизионе норме? — Први конгрес правника словенских држава поред осталих великих питања која ће покушати да расправља, ставио је на свој дневни ред и проблем о изједначавању, или позитивније о изједначењу Брачног права у Словенским земљама.¹⁾ Што се тиче самог питања о решавању и решењу тога проблема ми се овде, у овоме своме кореферату нећемо задржавати. Ми то главно питање не занемарујемо већ га остављамо општем извештају главног референта професора г. Живојина М. Перића²⁾, слажући се са њим у генералном закључку о томе да постоје слаби изгледи да се за сада одмах може доћи до сигурних јединствених (униформних) норми за све словенске државе, које би непосредно регулисале поједине

*) Ово је кореферат г. професора Др. Милана Ф. Бартоша, који ће он о питању које претреса поднети на I конгресу правника словенских држава, који се има одржати између 8 и 10 септембра т. г. и то у секцији за изједначење Брачног права. Главни референт у тој секцији јесте наш уважени правник, професор г. Живојин М. Перић. Остали кореференти јесу: за Чехословачку г. Др. Емил Слобода, професор Универзитета у Прагу, за Пољску г. Др. Карел Лутостански, професор Универзитета у Варшави, за Бугарску г. Др. Љубен Данаилов, адвокат из Софије. Ти реферати имају за задатак да покушају наћи начин за изједначење самог материалног и формалног Брачног права у словенским земљама, док реферат г. Бартоша покушана да да методу за отклањање сукоба закона док до изједначења не буде дошло.

¹⁾ На дневном реду Конгреса налазе се ова питања: Изједначење Облигационог права, Изједначење Брачног права, Хипотека на речне бродове, Изједначење одредаба Меничног права према Женевској конвенцији, Изједначење одредаба о егзекуцији, принудном поравњању и стечају, Одговорност за кривична дела учињена по наредби претпостављених, Потреба и разлози изједначења Кривичних права, Препоручује ли се учествовање грађанског елемента у Кривичном поступку, Стицање држављанства и завичајности, Административно судство, Економска сарадња словенских држава, Изједначење Међународног приватног и процесног права, Односи између цркве и државе, До које мере се препоручује ограничење права својине. Ближе о томе видети у Архиву за јануар 1933 г. белешку г. Др. Ивана Суботића, Правнички конгрес словенских држава у Братислави.

²⁾ Тај реферат „О изједначењу Брачног права у Словенским земљама“ г. професор Перић објавио је у Архиву, свеска за мај 1933, стр. 357 и даље.

правне односе из области Брачног права и то како личног тако и имовинског. Али баш тај генералан и на први поглед потпуно негативан закључак о униформним материјалним нормама даје нам права да се питање третира и у овом ко-реферату, који је допуна општег извештаја.³⁾

Док се не дође до изједначења Брачног права у словенским државама, могло би се учинити бар нешто, могло би се доћи до *изједначених колизионих норми*, помоћу којих би се, бар делимично, отклониле незгоде у савлађивању препрека за међусобно склапање брака и расправљање брачних односа у словенским земљама. Ово се у толико више мора схватити као могуће у тим земљама, јер су до сада у Међународном приватном праву чињени врло озбиљни покушаји, и то покушаји који су довели до резултата, у области Међународног брачног права. Постоји читав сплет Хашких брачних конвенција, које прописују велики број норми за расплитање сукоба закона у Брачном праву између нај-различитијих држава⁴⁾; он се од велике већине тих култур-

³⁾ Г. Перић у цитираном чланку пледира на крају реферата за изједначење колизионих норми у области Међународног брачног права. — Што се тиче изједначења г. проф. Перић верује да ће се лакше доћи до изједначења код Имовинског (равноправност супруга) него код Личног брачног права.

⁴⁾ Видети: Конвенцију о браку од 12 јуна 1902 г. (*Convention pour régler les conflits de lois en matière de mariage*), Конвенцију од 12 јуна 1902 г. о сукобу закона и јурисдикције у материји развода брака и одвајања од стола и постеље (*Conventions pour régler les conflits de lois et de juridictions en matière de divorce et de séparation de corps*). Обе ове конвенције закључене су биле првобитно између Француске, Немачке, Аустрије и Угарске, Белгије, Шпаније, Италије, Луксембурга, Низоземске Португалије, Румуније, Шведске и Швајцарске. О томе видети службено издање: *Actes de la quatrième Conférence de la Haye pour le Droit international privé*, које је објављено 1904. г. у Хагу. (Исто тако њихови интегрални текстови објављени су у париском *Journal du Droit international privé — Clunet* за 1904 год., р. 751—758.

Даље Конвенцију о сукобу закона који се тичу дејства брака на права и дужности супруга у погледу личног односа и њиховог имања од 17 јула 1905 (*Convention concernant les conflits de lois relatifs aux effets du mariage sur les devoirs des époux dans leurs rapports personnels et sur les biens des époux*) Она је првобитно закључена између Француске, Немачке, Белгије, Италије, Холандије, Португалије, Румуније и Шведске види у *Clunet* за 1902 г., р. 1287—1292.

Исто тако дискутовано и решавано је на Петој сесији Хашких конференција за Међународно приватно право о ревизији конвенција од 1902. г. и то како оне о разводу (*Divorce et séparation de corps*) тако и оне о браку (*Mariage* — допуна чл. 3). Видети *Documents relatifs à la Cinquième session tenue du 12 octobre au 7 novembre 1925, Conférence de la Haye de Droit international privé, La Haye, 1926*, р. 20 et 21. — У анкети су учествовале: Холандија, Португалија, Шведска, Швајцарска, као и две словенске државе: Пољска и Чехословачка.

Исто тако предмет ревизије биле су *Convention de 1902 pour régler les conflits de lois en matière de mariage, Convention de 1905 concernant les conflits de lois relatifs aux effets du mariage sur les droits et les devoirs des époux dans leurs rapports personnels et sur les biens des époux*, као и *Convention de 1902 pour régler les conflits de lois et de juridictions en matière*

них држава сматра као скуп општих правних начела за решење сукоба закона. И када те државе са мањим међусобним правним и социалним афинитетом, него што је афинитет словенских држава иду и морају да иду у решавању сукоба закона раме уз раме, онда сама замисао покретача оваквих конгреса, доведена у везу са идејом која избија из сваког реда Хашких конвенција, указује да се словенске државе у овој области морају међусобно везати бар онолико колико су узајамно повезане државе које су приступиле Хашким конвенцијама. То је основна идеја.

У чему је метод рада за изједначавање колизионих норми? — Али ако се прими ова основна идеја, она се има безусловно примити једино и само као пут који прописује методу. Треба израдити конвенције о решавању сукоба закона између словенских држава у питањима Брачног права. Што се тиче практичног спровођења идеје о овом сплету конвенција, она може бити спроведена на два, не потпуно али ипак прилично различна начина. Један би био да се приступи Хашким конвенцијама из области брачног права. Други би био да се на бази тих конвенција, користећи се искуством које се из њих може извести, изради низ Словенских конвенција из области брачног права.

а) *Интегрално усвајање сплета Хашких конвенција.* — У првом случају могућно је приступити, у колико би то приступање имало дејства само између словенских земаља, Хашким конвенцијама о Брачном праву на два начина. — Један би начин био да све словенске државе чисто и без резерве приступе тим конвенцијама према свима.⁵⁾ Самим тим што би оне приступиле према свима, оне би биле и међусобно везане. То би била одлука словенских држава да буду чланице оне међународне уније која постоји између разних држава, које су приступиле Хашким конвенцијама о брачном праву. Тако словенске државе међусобно би биле везане, али

de divorce et de séparation de corps. — О томе видети: questionnaire IV за Conférence de la Haye de Droit International Privé (Documents relatifs à la VI Session tenue du 5 au 28 janvier 1928 p. 28 et s.) као и Actes de la sixième session, p. 416 et s. — Ту су учествовале: Немачка, Аустрија, Белгија, Данска, Шпанија, Финска, Француска, Велика Британија, Угарска, Италија, Јапан, Естонија, Луксенбург, Норвешка, Холандија, Португалија, Румунија, Шведска и Швајцарска. Од словенских држава ту су учествовале, поред Југославије, Пољска и Чехословачка.

⁵⁾ Иако се ове конвенције сматрају да су чисто затворене између држава које су их потписале и учествовале у њиховој изради, а не conventions d'adhésion којима може једностраном изјавом приступити свака од држава (Види: Конвенцију од 1902 о браку, чл. 10; Конвенцију о разводу од 1902, чл. 11; и Конвенцију о дејству брака од 1905 чл. 13), ипак верујемо да би Пољска, Чехословачка и Југославија могле да им приђу простом нотификацијом докумената ратификације, јер су те државе учествовале у њиховој ревизији (Види завршни протокол од 28 јануара 1928. г., — Actes, tome cit., p. 424), те се према томе могу сматрати као „Les Etats représentés à la Conférence“. Тешкоћа би била за Бугарску. Она би морала тражити пристанак заинтересованих држава. То се зна да је то само формална тешкоћа.

та веза не би била стварање некаквог панславенског блока, нити словенско изоловање, него словенска манифестација за што је могуће јаче приближење међународној правној заједници културних земаља, које сматрају да је таква заједница корисна, потребна и оправдана. — Други начин на против би био да све словенске државе међусобно саставе Протокол о томе да ће у својим, изолованим, међународним односима примењивати сплет Хашких конвенција о сукобу закона у Брачном праву. У томе случају имали би сасвим другу ситуацију. Ту би могли у словенском блоку имати две потпуно различите групе словенских држава. Ту би с једне стране биле оне словенске државе, које су већ приступиле просто и према свима државама Хашким конвенцијама о Брачном праву. Те државе, не би овим приступањем ништа изгубиле. Напротив оне би добиле. Та добит би била у томе што би се, само за њих (а не и за друге несловенске државе), проширио круг држава између којих се има применити сплет Хашких конвенција о Брачном праву. Оне друге државе које нису приступиле тим конвенцијама, тиме би, евентуално, лакше приступиле. Вероватно је да оне не желе или верују да не желе да томе приступе. То значи оне се боје да тим приступањем не буду доведене до великих изненађења с обзиром на стање позитивних законодавстава у оним многобројним и разним државама, које су приступиле сплету Хашких конвенција о брачном праву или које ће му евентуално приступити својом доцнијом једностраном изјавом. Та бојазан, која можда нема великог оправдања, врло много се смањује кад се круг држава између којих у опште може доћи ма до каквог сукоба закона тачно унапред зна и када су то државе са извесним заједничким погледима на ствари. По стању позитивног законодавства словенских држава у Брачном праву у моменту кад се приступа Протоколу, верујемо да се може доћи до извесних елабората на основу којих би се дало закључити да ће свака поједина словенска држава са много више поверења бити у стању да се реши да прихвати хашки начин за решење сукоба закона. Иако се и ту не искључују изненађења од евентуалних накнадних измена законодавства, ипак атмосфера поверења је много јача, а то је оно што је потребно и довољно за почетак. На тај начин, с једне стране, оне словенске државе које су већ до сада непосредно пришле или које у будућности буду пришле сплету Хашких конвенција о Брачном праву, приступањем овом Словенском протоколу не губе ништа и ништа не могу изгубити (оне само проширују круг држава између којих ће се примењивати начела о сукобу закона, која су оне већ прихватиле), док с друге стране оне словенске државе, које још то нису учиниле, или које би доцније отказале своје непосредно учешће у унији држава везаних Хашким конвенцијама, приступањем овоме Словенском протоколу такође неће ништа изгубити него напротив ограничиће њи-

хову примену само на оне државе са којима им општење по хашким начелима не изгледа нимало опасно.⁶⁾

Кад упоредимо ова два начина: а) просто приступање блока словенских држава Хашким конвенцијама о Брачном праву као један метод и б) склапање Протокола о примењивању прописа тих конвенција само и једино између држава потписница тога Протокола, т.ј. између словенских држава, — онда ми би се пре определили за ово друго решење. Сматрамо да би словенски правници лакше могли да препоруче као практичније ову другу варијанту. Она би, пре свега, била од користи за изједначење колизионих норми у Брачном праву код словенских држава, дакле постигао би се циљ који је овај Конгрес себи поставио. Међутим, она ни у ком случају не би искључивала ширу примену идеје о учествовању свих словенских држава у широј заједници, њихово учествовање у Светском међународном приватном праву. Према томе, ако би се усвојила ова друга варијанта, у томе случају Словенски протокол претстављао би једну од ових двеју ствари: *или* би тај Протокол претстављао просто паралелно везивање свих словенских држава које би приступиле томе Протоколу са Хашком унијом склопљеном између разних држава *ad hoc* у Брачном праву тиме што су те државе приступиле сплету Хашких конвенција (за оне државе словенске које већ непосредно учествују у тој Хашкој унији) *или* би приступање томе Протоколу претстављало јасан пут, поступак, у прилажењу ка томе паралелном везивању (за оне словенске државе, које још нису непосредно приступиле унији створеној између држава које су ратификовале сплет Хашких конвенција о Брачном праву). Верујемо да чак ако би приступање Протоколу имало овај други алтернативни значај (ако би оно претстављало пут ка јединству са Светским међународним брачним правом), резултат би био ипак за идеју човечанства и ширење значаја међународне заједнице врло повољан. Међусобно поверење између словенских држава довело би, ма колико локализовано, до примене Светског међународног брачног права. То значи, створила би се могућност да судови тих словенских држава лагано, као што то у пракси увек бива, путем аналогije, ове колизионе норме примењују не само између словенских држава које су потписнице Протокола, већ и према другим, несловенским државама, са којима не постоје никакви уговорни односи.⁷⁾ На тај начин панславизам не би до-

⁶⁾ Та се опасност врло јасно предвиђала и у самим конвенцијама. Примера ради наводимо бојазан од колонијалних права — н. пр. у Конвенцији од 1905 г. о дејствима брака, у чл. 12.

⁷⁾ У недостатку других прописа, вероватно да би судије приступиле методу аналогije иако строго и технички узевши њему овде нема места, пошто само одабирање друге варијанте значи резерву законодавца према универзалној примени хашких начела.

шао у овом техничком питању до изражаја као ксенофобска замисао, већ би се постигао резултат у потпуно панхуманистичком смислу. Чак и то, на први поглед, врло ограничено приступање Хашким конвенцијама, претстављало би велики напредак у идеји стварања будуће савршене Заједнице организованог међународног права. Корак лаган, али прилично сигуран. Отуда очекујемо од овог словенског изједначења колизиих норми, чист међународни значај. Са тога разлога и овако скромно решење претстављало би напредак и било би од међународно-правне користи. За сада ограничавамо се на идеју о Протоколу по коме би се словенске државе узајамно обавезале да у међусобним односима примењују Хашке конвенције. Али, то би био најскромнији резултат који се може очекивати.

б) *Адаптирање а не просто усвајање Хашких конвенција.* — На супрот првој методи (без обзира на њену варијанту), може се истаћи један потпуно другојачи метод. По том другом методу словенске државе не би за изједначење колизиих норми Брачног права просто приступиле Хашким конвенцијама. Оне би се у своме раду само инспирисале основним начелима и користиле већ готовим резултатима који се могу извући из сплета тих конвенција. На тај начин у засебном аранжману, који би био склопљен само између словенских држава, биле би до детаља предвиђене норме по којима би се регулисао сваки могући сукоб у Брачном праву, који се појављивао и који се хипотетички може појавити између позитивно-правних система словенских држава. Овај начин значао би метод разумног адаптирања. Не одбацујући основна начела Хашких конвенција, не презирући него користећи се досадањим богатим светским искуством у овој материји, словенске државе ограничиле би се само на то да ревидирају сва она места која су код Хашких конвенција несигурно решена због немогућности да се у њима постигне већа сагласност између оних многобројних држава са врло разноликом традицијом, које су приступиле тим конвенцијама, — словенске државе вероватно да би, с обзиром на своје околности, биле у стању да приликом те ревизије, на много сигурнији, пријатељскији и лакши начин дођу до потпунијег и савршенијег елабората који би, са много више прецизности и практичности него што је то било постигнуто у елаборатима који су израђени на свима досадањим Хашким конференцијама за Међународно приватно право, регулисао материју у питању. Претпостављамо, са разлогом, да би рад на Словенској дипломатској правничкој конференцији, ако до ње дође, био ослобођен свих оних дипломатских неповерења, која се појављују и морају појављивати између претставника политички врло разнолико оријентисаних и међусобно често чак и суревњивих држава, које се

сусрећу на тим великим међународним скуповима.⁸⁾ Напротив, свде на једном ужем скупу, на коме би биле претстављене само словенске државе, верујемо да би владала атмосфера пријатељске сарадње. Идемо чак даље, вероватно је да би се ту појавила амбиција код свих учесника да се према трећим државама истакне словенска слога и да би се радило без претензија да се гледиште претставника појединих држава, са политичких а не научних разлога по сваку цену наметне свима другима, да би се на тај начин осигурао престиж једне одређене државе. Ако би били ослобођени тога, што се јављало врло често на великим скуповима, онда је вероватно да би се самим тим много више осигуравали правни разлози на штету чисто политичких.⁹⁾ Вероватно је да би се ту дошло до резултата са већом једногласношћу и са много мање резерви у завршној конвенцији. На тај начин могло би се доћи до позитивних резултата често пута чак и тамо где је на Хашким конференцијама, као и на свима другим, поједина здрава и корисна мисао остала без изражаја у формулама завршних резултата само за то да се не би тешко повредила претерана или уображена осетљивост неке друге важне државе или њеног делегата или где је онај принцип који се сматра да је осовина целе конвенције тако рећи унакажен тиме што су у завршном Протоколу или у прелазним наређењима учињене извесне битне и важне резерве, за које се може рећи, без претеривања, да су биле *conditio sine qua non*, без којих поједине државе уопште и ни у ком случају не би пристале да се сагласе или да ратификују текст израђен од стране стручњака, иако те резерве у појединим случајевима значе потпуну и праву негацију принципа постављеног за све и свакога и то у корист само једне одређене државе која сматра да је за њу од практичне важности, често пута и претерујући, да само она може одустати од примене усвојеног принципа.¹⁰⁾

Сви ови разлози били би довољни да се изјаснимо за адаптирање а не за просто приступање Хашким конвенцијама. Али исто тако постоје извесни специјалнији разлози који иду у прилог адаптирању а на штету реципирања, који, тако рећи, диктују ревизију хашких текстова. Већ 1925 го-

⁸⁾ На пр.: Европско континентално схватање упорно је брањено у Хагу и отуда 1902 и 1905. г. имамо апстиненцију англо-саксонских земаља у потписивању конвенција.

⁹⁾ Таква је на пр. резерва у другом ставу чл. 5. Конвенције о сукобу закона у материји брака од 1902 г. која је уведена на захтев Русије. Русија ни на који начин није хтела да допусти да њени држављани православне вере могу у иностранству склапати грађански брак. Ово је Русија захтевала у првом реду да би осигурала себи значај заштитнице православања. То је т.з. *руска резерва*.

¹⁰⁾ Узмимо за пример опет резерву цитирану у претходној примедби. Ту је принцип *locus regit actum*, доминантан за одређивање пуноважне форме брака, жртвован претераном побожном схватању тадањих руских властодржаца. Међутим и поред тога Русија није ратификовала Конвенцију.

дине показало се на Хашкој конференцији за међународно приватно право да је доведено у питање непобитно поштовање свих норми Хашких конвенција.¹¹⁾ Поједине државе, које су у своје време учествовале у раду конференције за израду конвенције и чији су претставници ставили потписе на њих, уздржале су се од ратификовања.¹²⁾ Оне су то учиниле уз објашњење да налазе (накнадно схватање) да у тим конвенцијама има извесних норми са којима се ни у ком случају не могу сложити. Друге, опет, државе биле су можда коректније. Оне су конвенције и потписале и ратификовале, па су их тек доцније отказале.¹³⁾ Веле, да су у току примене тек осетиле да те конвенције по њих претстављају опасност и зато су се користиле уговорним одредбама о отказивању. Све ово а нарочито промена међународних политичких прилика тражи ревизију конвенција. Поједине државе, чији је политички значај у време израђивања Хашких конвенција био предоминантан, временом су изгубиле свој првокласни политички значај, и, вероватно, да данас оне не би могле са успехом одбранити оне концесије које су им у своје време учињене усвајањем правних резерви.¹⁴⁾ Обрнуто, неке државе, чије резерве нису биле усвојене у оно време, данас су много јаче и политички стабилније тако да би вероватно њихова правна схватања дошла до бољег и јачег изражаја. Најзад и право у сукобу, материјално право, оно право чији се сукоб регулише колизионим нормама, дошло је до извесног новог степена развитка. На пр. идеја лаицизирања права, нарочито Брачног права, срећом иде напред, креће се у правцу потпуног успеха.¹⁵⁾ Све то показује да се идеја о релативном у праву, о његовој еволуцији, о његовом вечитом усавршавању и прилагођавању социјалним приликама средине, мора поштовати и примењивати и овде где је у питању сплет колизионих норми.

Па када разлози за ревизију постоје кад је у питању велики низ држава, онда тим пре ти разлози постоје и имају свој значај, много већи и много озбиљнији значај, кад су у питању једино и само словенске државе. Њихов глас при израђивању Хашких конвенција био је или непостојећи, или крајње незнатан.¹⁶⁾ Оне су формиране, бар већина од њих, тек

¹¹⁾ На конференцији од 1925 г. изражена је само жеља (vœu) да се приступи ревизији (Видети: *Actes de la cinquième session*, p. 340 — *resolution* — Пројект ревизије израђен је тек на шестој сесии 1928 (*Actes*, p. 416, 417. и 420.

¹²⁾ Тако на пр. од пописника Хашке конвенције 1902 г. о браку на време нису депоновале инструменте ратификације Аустрија, Бугарска, Италија, Португалија и Швајцарска.

¹³⁾ Такав је на пр. случај био са Француском 1913 г.

¹⁴⁾ Примера ради наводимо царистичку Русију и Аустро-Угарску.

¹⁵⁾ Довољно је да поменемо Шпанију која је некада била најкатоличнија држава и Русију као најправославнију.

¹⁶⁾ Не може се тврдити чији је глас мање вредео, да ли Чехословачке и Пољске, које тада нису постојале, или Србије, Црне Горе и Бугарске које пре Балканских ратова нису ни могле да дођу до политичког изражаја.

после Светског рата. Све то објашњава да узроци ревизије који постоје за цео свет имају свој специјални значај и када је у питању круг словенских држава.

Додајемо, да код словенских држава, пре свега, треба испитати које су то могућности сукоба закона до којих се може доћи с обзиром на данашње стање правног саобраћаја у области Брачног права? Да би се то са сигурношћу утврдило треба узети у обзир данашње стање позитивних права словенских држава и по том стању утврдити јесу ли све резерве које постоје у хашким нормама потребне између словенских држава и нема ли, можда, материја у којима словенске државе могу међусобно доћи до изједначења колизионих норми иако се у Хагу до тога није могло доћи.

Другим речима, све ово јасно показује чињеницу да би, бар ми тако мислимо, било много боље ако би Словенска комисија, не игноришући већ користећи се богатим искуством до кога се дошло при изградњи Хашког светског међународног брачног права и науке свих културних народа, путем емпиричке методе, саставила свој колициони брачни кодекс. Он би био конкретнији и зато би стварно и практично, са много више успеха, могао да реши све оне сукобе закона који су се до сада јављали у јудикатури словенских земаља или који се могу појављивати ако се са највећом марљивошћу изврши упоређење свих текстова постојећих позитивних правних система у области Брачног права код свих словенских држава.¹⁷⁾ Тек у овом случају за тај кодекс могло би се рећи да би био потпун. Али та потпуност, не може се тражити у случајевима, као што је то било у Хагу, где се могућност сукоба закона појављује не само између неколико и то словенских држава, са прилично сличним правима, као што је то случај при изради Словенског кодекса, већ где се претпоставља постојање сукоба између правних система свих културних народа.¹⁸⁾ Отуда приликом ревизије Хашких резултата за словенске земље, с обзиром на околности и чињенице под којима се делало на Хашким конференцијама за међународно приватно право и под којима се има решавати о словенској конвенцији, вероватно је да ће се доћи до много бољих и позитивнијих резултата.

¹⁷⁾ Из докумената Хашких конференција види се да је тамо употребљиван један други метод. Метод т. зв. Упитника (Questionnaire). Свака је држава дала одговоре шта треба да уђе у конвенцију, која начела. Ретко која држава је те одговоре пропратила слањем текстова, који могу између себе доћи у сукоб. Достављање текстова чињено је само узгредно, онда када се објашњавао посебни став појединих држава. Али ни тада обично текстови нису изношени у целини, већ само сумарно. Врло често место аутентичног превода дат је њихов резиме.

¹⁸⁾ Мала су државе потписнице биле врло неповерљиве према тим страним законима. Тако на пр. код теорије упућивања учињена је резерва, за примену закона трећих држава, т.ј. оних које нису потписнице конвенције. О томе видети чл. 8 Конвенције о сукобу закона код брака и чл. 9 о сукобу закона код развода.

Мањи број права у сукобу дозволио би више емпиричку и реалистичку методу од оне која је употребљавана у Хагу. Ту се више не би морали задржати само на изналажењу општих начела, набацаних или извучених из научничких радова и сумарних одговора заинтересованих држава.¹⁹⁾ Овде би се могло приступити другом једном методу, који је у Хагу био немогућ. Тај метод, једини сигурни и поуздани метод, иако је спор и тежак, иако тражи огроман напор, јесте метод који препоручујемо. То је изналажење могућности сукоба закона помоћу метода упоређивања свих текстова који могу доћи у сукоб. Док је тај метод био, тако рећи, немогућ у Хагу где је огроман број текстова за упоређивање искључива могућност његовог вршења, овде је тај метод могућ. Према томе и због тога се ревизија намеће сама од себе. Променом метода вероватно да ће се доћи до промењених резултата. Како се овде препоручује савршенија метода то је и вероватно да ће се самим тим доћи и до савршенијих резултата.

На тај начин ревизија коју препоручујемо не би ништа кварила у Светском међународном брачном праву. На против она би га само усавршавала и његову тако усавршену примену осигурала би међу словенским државама.²⁰⁾ Зато верујемо да би се словенским кодексом отишло за један степен даље у изграђивању Међународног приватног права, поред непосредне користи за правни саобраћај између словенских држава.

Док се у хашким елаборатима водило рачуна о општем схватању права и о сумарној идеји, дотле Словенски протокол био би много ближи словенским правима. Ту би се водило рачуна о формулисању права онаквог како је оно дато у позитивним правима словенских држава.²¹⁾ Ако се држимо Монтескијевог учења да је закон формула о правди која је изражена с обзиром на специфичне особине и карактеристике становника оне територије за коју је тај закон проглашен, онда при изради Словенског протокола водило би се рачуна једино и само о формулама које су употребили словенски законодавци, дакле једино о нормама које су добиле свога изражаја у оно неколико позитивних права за чије изједначење пледира Конгрес у Братислави.

Према томе, верујемо, да се врло много може постићи оваквим формулисањем колизионих норми, које су ограничене само на словенске земље. Мањи круг држава између

¹⁹⁾ Ти су одговори за сваку конвенцију посебно објављени у т. зв. Documents relatifs à la session.

²⁰⁾ Евантуално чак то би могло да послужи приликом идуће светске ревизије Хашких конвенција као врло корисна материјалија.

²¹⁾ Исто тако ту би се морало водити рачуна и о извесним особеностима словенских позитивних права. На пр. примена Рабинатског и Шеријатског права која је осигурана у Југославији и Бугарској.

којих се жели постићи идеја о изједначењу претставља много већу гаранцију да ће се до изједначења доћи него што то у опште може бити питање када су на једној конференцији, као што су биле све Хашке конференције за Међународно приватно право, састану претставници великог круга земаља.

Само не треба се заваравати и изводити погрешан закључак из онога што смо напред извели. Ни у ком случају не може се сматрати са сигурношћу да је вероватно да ће овај посао између словенских држава бити много олакшан зато што су те државе са потпуно једнаком правном традицијом и што оне имају неку пансловенску и древну правну потсвест, која их у области приватног права блиско везује. Тако резонување изазива наш потпуни скептицизам. Право је појава подређена вечитој еволуцији. Не може се оно ослободити социјалних утицаја ни средине у којој се развија ни спољних утицаја од којих зависи развој те средине. Можда ниједна раса није била толико подложна различитим утицајима кроз векове и историју, као што је то случај са Словенима. Може се рећи да за последњих десет векова укрштања разних политичких и правних туђинских утицаја, ти утицаји били су у овом погледу од најпресуднијег значаја на правну технику, специјално на нормирање права у материји брака. Она се толико ослободила од евентуалног заједничког прастарог словенског правног схватања да се о могућности заједничке идеје у нормирању брачног права не може ни говорити. Кад се не може говорити о томе у погледу материјалних норми, онда самим тим долази се до искључења таквог резонувања кад је у питању изједначење колизионих норми у тој материји.

На против, ако се има и може тражити идеја о јединствености правних схватања данашњих словенских кодификованих права, ту идеју треба у првом реду тражити у рецепцији, или боље рећи туђинским рецепцијама, римских правних извора.²²⁾ Сви словенски народи, бар у брачном праву, под утицајем како источне тако и западне хришћанске цркве, налазе свој корен у римским институцијама.²³⁾ Отуда не може

²²⁾ На пр. Пољско право доказује најбоље те утицаје; сплет немачке, аустријске, угарске и француске рецепције служи и данас не само као корен и основа за кодификацију, већ и као право на коме су засновани правни односи који данас претстављају правни живот пољског народа. — Југославија има најразличитије изворе. У Србији примењују се поједина верска брачна права. О томе видети законодавно решење од 1861 г. № 2444. На против у Војводини на снази је потпуно лаичко брачно право, т. зв. Векерлов женидбени закон. Црна Гора има државне законе засноване у духу православне цркве, а Словенацка и Далмација у духу римокатоличке и т. д. Све ово даје јасну слику о несигурности тврђења о једном јединственом словенском праву, које би имало да показује корен на коме се заснивају позитивна права свих Словена.

²³⁾ Резерва се чини за иноверска права нехришћанских мањина у државама које признају верска брачна права. У Југославији на пр. Муслимани могу имати већи број жена, док је у редовном случају бигамију тешко кривично дело.

бити речи о повољнијем положају словенских народа при изједначењу норме од положаја других народа. Повољност не лежи у словенској потсвести, на против она, ако постоји, може се тражити само у једнакој бази права (хришћанско-римско брачно право) и суженом броју држава (то олакшава брижљивије упоређење текстова, оно о чему је већ напред било говора).

Према томе са сигурношћу може се говорити да акција за изједначење колизионих норми, као и за изједначење норми у опште, између словенских држава, у битности својој не претставља никакву посебну акцију према светском покушају јединствене кодификације и према Хашким покушајима. То је само њихов наставак, наставак који лакше може ићи у дубину јер је олакшан мањим бројем права у сукобу и који са чисто политичких разлога пружа веће гаранције за успех, пошто је вероватно да неће довести до неуспеха са разлога претеране осетљивости и опрезног гледања на ствари појединих држава, које и у чисто стручним питањима сматрају да њихова идеја о појединим стварима мора доћи до изражаја, односно да би свако отступање од те идеје значило капитулацију пред другим државама.

Али, и поред добрих страна, које су осигуране стицајем околности, постоје извесне тешкоће којих се не можемо лако ослободити. Мало пре смо навели да рецепција римскога права у словенским земљама не претставља једну јединствену рецепцију. Напротив, она се огледа у рецепцији туђинских правних рецепција. Отуда и стоји факат да се не може са сигурношћу одбацити спор који ће се јавити и између словенских држава у погледу разлике рецепција. Вероватно је да ће поједине државе са упорношћу чувати онакав облик права какав су реципирали.

Ма колико да је у јавном праву словенски дух ишао у модерно доба и у нормалним приликама за слободарским традицијама створеним Великом француском револуцијом и начелима која су обележена у Декларацији права човека и грађанина, ипак у приватном праву словенске земље су много више под германским утицајем. То све показује да се и приликом упоређења правних норми ради изналагања могућности њиховог сукоба, мора водити рачуна о тим неједнакостима. — Затим једна од основних карактеристика сукоба јесте у томе што су се поједине државе у области брачног права ослободиле клерикалног утицаја, док га се друге, из националних и политичких разлога, грчевито држе. И то погоршава ситуацију. Значи не може се ни у овом погледу сматрати да су словенске земље, чак кад се и изоловано посматрају, бар у брачном праву, ослобођене оних околности које изазивају најчешће и најтеже сукобе закона. Комплекситет је у главном онакав исти као што се он показује ако се цео проблем посматра кроз призму светског изједначења.

Понављамо, да је једина страна која олакшава решење, омогућавање минициозног упоређења текстова који се могу сукобити, које је лакше извршити кад су у питању неколико законодавстава словенских држава него што је код светског изједначења, код кога се сукоб може пренети на много већи број држава тако да је минициозно савјивање текстова и проучавање случајева у јудикатури скоро немогуће, те се зато у светском изједначењу мора ограничити на сувишно генерализације норми, које су често непотпуне и које, због те своје непотпуности, остављају врло велику слободу појединим државама у примени, тако да различита судства у различитим државама за исте случајеве долазе до врло различитих солуција.

Ипак, доминантан утицај на словенска права, бар на приватно право, имају германске земље. Ма колико хтели да се тога утицаја ослободимо, морамо признати да би било, бар за сада, сувише бескорисно да се игноришу не само радови Хашких конференција него и радови германских правника. Зато сматрамо да се и овим питањем Конгрес мора забавити и упутити своје одборе за израђивање колизионих норми брачног права да искористе богату германску литературу.

Закључак у погледу методе изједначења. — Из свега што смо навели излази да се за сада не може очекивати брзо изједначење брачног права у словенским земљама. Али, могу се изједначити колизионе норми у тој материји. То изједначење може се постићи било интегралним усвајањем сплета Хашких конвенција било адаптирањем њиховим и прилагођавањем потребама словенских држава. Ово прилагођавање мислимо да би било боље јер би се на тај начин дошло прво до ревизије Хашких елабората, ревизије која је са више страна наглашавана, а друго до решења свих сукоба који су у јудикатури дошли до изражаја или до којих се може доћи предвиђањем сукоба помоћу минициозног издвајања. Зато ми се у своме реферату ограничавамо на предлагање методе и не слажемо да би овај Конгрес имао одмах да пређе на расправљање самих колизионих норми као што је то предложио уважени професор г. Д-р Станко Лапајне.²⁴⁾

²⁴⁾ О томе видети врло савесно израђен реферат г. д-р Станка Лапајне-а, проф. университета у Љубљани, *Izenačanje mednarodnega privatnega in procesnega prava v slovanskih državah*, који је објављен у щубљанском *Slovenskom Pravniku* за мај и јуни 1933 год Г. Лапајне на стр. 22—29 врло исцрпно обрађује питање Брачног права, али он наставља хашки метод, задовољавајући се само и једино дискутовањем начела и упоређујући колизионе норми пољског колизионог закона и чехословачког пројекта грађанског законика. Налазимо да је г. Лапајне свој реферат завршио резолуцијом по којој своја излагања, значајки срећена, сматра да су дата *ad informationem*, с тим да посебна комисија састављена од претставника сваке словенске државе изради *codex iuris privati internationales Slavorum*. Ми сматрамо да би овакав начин рада био у ствари продужење хашких метода и да као такав

Ако ваља да се задржимо само на истицању начела онда не видимо потребу да се словенске државе издвоје из примене Светског међународног брачног права. Оне могу да се издвоје једино ако треба детаљно разрадити то светско право. А то разрађивање постићи ће се упоређивањем свих текстова који могу доћи у сукоб и доношењем специјалних колизионих норми и за оне случајеве, за које данашњи текстови немају прописане норме. Зато завршавамо предлогом да Конгрес не усвоји предложено решење брзог изједначења заснованог на посматрању принципа, већ одреди комисију која ће за идући Конгрес до детаља проучити питање и поднети све облике у којима се сукоб закона у брачном праву словенских земаља може појавити. Познавањем свих узрока, они се могу решити. Свако друго решење довело би само до номиналног изједначења. Униформност словенског међународног приватног права била би врло несигурна и зависила би од појединачних схватања националних јудикатура. Мислимо да то није циљ Конгреса. Зато пледирамо за лагано, иако не савршено оно бар потпуно решење.

Са тих разлога питање метода истичемо као основно и овога пута задржавамо се само на њему.

Милан Бартош

не би донео оне користи до којих се може доћи методом упоређивањем текстова у сукобу. Зато мислимо да би та комисија имала да напусти досадању методу коју предлаже г. Лапајне и прими нову коју ми предлажемо

L'UNIFICATION DES NORMES DE CONFLIT DE LOIS DANS LE DROIT DU MARIAGE DES ETATS SLAVES.

Bref résumé français du co-rapport présenté au I Congrès des juristes des Etats slaves qui se tiendra à Bratislava entre le 8 et le 10 septembre 1933

par M. Milan F. Bartoš, professeur de droit international privé à la Faculté de droit de l'Université de Beograd.

*

Pour quelles raisons l'unification des normes de conflit s'impose-t-elle? — Parmi les problèmes importants, mis à l'ordre du jour du Congrès, se trouve la question de l'unification du droit de mariage dans les pays slaves. Cette question concrète fait l'objet du rapport général de notre maître M. le professeur Živojin Perić (Peritch). Nous partageons l'avis de M. Perić qu'on ne saurait s'attendre à ce que cette unification se fasse rapidement. C'est qu'il est indispensable de trouver au préalable une solution aux conflits des lois, avant d'entreprendre cette unification. Il faut tenter d'unifier les normes de conflit, pour atténuer les inconvénients qui se présentent dans les rapports juridiques entre pays slaves. Ceci doit être possible, étant donné qu'un certain résultat a été obtenu à cet égard pour le droit international privé mondial (Les Conventions de la Haye concernant le droit de mariage).

Méthodes de travail pour l'unification des normes de conflit — Partons de l'idée dont se sont inspirées les Conventions de la Haye. Il est donc nécessaire d'élaborer des conventions réglant les conflits de lois concernant les droits de mariage dans les Etats slaves. Ce but peut être atteint de deux façons: soit en adhérant aux Conventions de la Haye, soit en élaborant une convention slave sur la base des Conventions de la Haye.

a) *Adhésion intégrale aux Conventions de la Haye.* — Les Etats slaves pourraient s'entendre mutuellement s'ils appliqueraient dans leurs rapports réciproques les Conventions de la Haye relatives au droit de mariage. Cela peut se faire de deux façons: 1° par l'adhésion pure et simple de tous les Etats slaves aux Conventions de la Haye (en donnant leur adhésion à ces Conventions conclues par des Etats non slaves, ils se garantiraient par

là même mutuellement la réciprocité de l'application des dites conventions; il ne s'agirait pas là de la formation d'un bloc panslave, mais d'une manifestation slave en faveur de l'adhésion à la communauté juridique des pays civilisés; 2° par *l'adoption d'un protocole par lequel les Etats slaves s'obligeraient d'appliquer dans leur rapports mutuels les Conventions de la Haye relatives aux conflits de loi concernant le droit de mariage*, et cela indépendamment du fait qu'ils ont ou n'ont pas adhéré à ces conventions par rapport aux Etats non slaves. Dans le deuxième cas, ces accords n'excluraient pas la possibilité de l'existence de deux groupes d'Etats slaves: *ceux qui ont adhéré aux Conventions de la Haye* par rapport à tous les autres Etats (ces Etats ne perdraient rien en adoptant le protocole; ils y gagneraient même, car les Conventions de la Haye seraient alors appliquées à leur égard même par ceux des Etats slaves qui n'ont pas adhéré intégralement à ces Conventions) et *ceux qui n'y ont pas adhéré* (parce qu'ils ne le ne désirent pas ou croient ne pas le désirer, craignant les surprises qui sont toujours possibles étant donné les législations positives très variées des nombreux Etats qui ont adhéré aux Conventions de la Haye ou qui y adhéreront plus tard), mais qui ne refuseraient pas de les appliquer par rapport aux Etats slaves (parce qu'il ne croient pas qu'il y ait lieu de craindre des surprises de ce côté; il règne une confiance plus grande entre les Etats slaves). Après comparaison de ces deux possibilités d'une adhésion intégrale aux Conventions de la Haye, nous nous déclarons plutôt partisans de la deuxième solution. Celle-ci est plus pratique. En la choisissant, on n'arriverait pas seulement à unifier les normes de conflit dans le droit des peuples slaves (ce qui est le but du Congrès), mais de cette façon les Etats slaves participeraient facilement au droit privé international mondial, car le protocole slave aurait pour conséquence directe ou indirecte des adhésions parallèles aux Conventions de la Haye. Même si ce résultat n'était pas atteint immédiatement, le profit pour l'idée d'humanité serait tout-de-même considérable. La confiance réciproque qui règne entre les Etats slaves rendrait possible une application locale du droit international universel. Cela signifierait que les tribunaux slaves seraient en état d'appliquer facilement les normes de conflit, par voie d'analogie, non seulement dans les rapports entre Etats slaves, mais également à l'égard des Etats hors contrat et les Etats non slaves. Ceci ne serait pas une manifestation d'un panslavisme exclusif, ni d'une idée xénophobe, mais mènerait au contraire vers le panhumanisme, si l'on peut employer ce terme parlant d'un idéal aussi élevé à propos de la question technique qui nous occupe. Ce serait la voie vers la création d'un droit international privé unifié.

b) *Adaptation et non pas l'adhésion aux Conventions de la Haye.* — Les Etats slaves ne feraient que s'inspirer des principes fondamentaux et des expériences auxquels on a abouti lors de

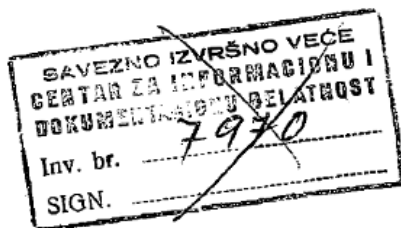
L'élaboration des Conventions de la Haye. Ils concluraient *un arrangement slave qui prévoirait les normes détaillées pour le règlement de tout conflit possible dans le droit de mariage entre les systèmes de droit positif des Etats slaves*. Cette méthode consisterait en une adaptation raisonnable des principes fondamentaux des Conventions de la Haye, après révision de tous les points des textes de la Haye qui ne satisfont pas entièrement, par suite de l'impossibilité d'arriver à une entente parfaite entre les nombreux Etats à traditions différentes qui ont adhéré à l'Union de la Haye. Il est probable que les Etats slaves effectueraient cette révision rapidement et tout à fait à l'amiable. On peut s'attendre à ce que l'arrangement qu'il élaboreront sera plus complet, plus parfait, plus précis et plus pratique que celui de la Haye. A une conférence juridique diplomatique slave ne règnerait pas la méfiance qui existe toujours entre les représentants d'Etats souverains à orientations politiques très divergentes. Dans une réunion de représentants des Etats slaves, il y aurait par contre une atmosphère de collaboration et de cordialité; il y existerait même l'ambition de manifester, à l'égard des Etats tiers, la solidarité et l'entente slaves. Il n'existerait pas le danger que les points de vue de certains Etats s'imposent pour des raisons politiques et non pas juridiques, pour de raisons de prestige, ce qui pourrait nuire à l'application des principes essentiels. Il est probable que les résultats seraient plus sûrs et qu'il y aurait dans le protocole final moins de ces réserves qui ont souvent pour conséquence qu'une idée saine et utile soit complètement altérée par les dispositions transitoires qui constituent réellement une négation du principe adopté, étant donné que certains Etats considèrent ces réserves comme une *condition sine qua non*, bien que les dites réserves n'aient pas toujours la portée pratique que l'Etat soucieux de son prestige leur voudrait donner. Ces raisons suffisent pour que nous nous déclarions partisans de la révision. Mais il y a d'autres raisons d'ordre spécial qui exigent la révision. Dès 1925, le caractère définitif et inaltérable des textes de la Haye a été mis en question. Certains Etats signataires n'ont pas ratifié ces textes, sous prétexte qu'il y a quelques normes qu'ils ne peuvent accepter. D'autres Etats les ont ratifiés, mais les ont dénoncés dans la suite en déclarant qu'ils n'ont senti, qu'après coup, tout le danger que présentent certaines des normes en question. Il faut également tenir compte du fait que la situation politique internationale a changé entre temps. Certains Etats dont l'influence politique était dominante au temps de l'élaboration des conventions de la Haye ont depuis lors perdu beaucoup de leur prestige, de sorte qu'aujourd'hui on ne leur ferait plus les concessions qui leur avaient été faites en son temps au préjudice des principes. D'autre part, il y a des Etats qui jouissent aujourd'hui d'un prestige bien plus grand qu'au temps où ont été conclues les conventions de la Haye, de sorte que leurs propositions auraient aujourd'hui bien plus de chance d'être acceptées. En outre, les conditions

sociales ont changé considérablement, de sorte que le droit de mariage s'est aussi perfectionné matériellement (p. ex. en ce qui concerne l'idée de laïcité, l'amélioration de la situation de l'épouse). Si tous ces facteurs jouent un grand rôle, quand il s'agit d'un nombre considérable d'Etats, leur importance est encore plus indéniable lors qu'il n'est question que des Etats slaves. L'avis de ces Etats n'a même pas été entendu à la Haye. Voilà pourquoi ces Etats ont tout intérêt à ce que soit étudiée la possibilité de conflits de lois, dans l'état actuel de leurs rapports juridiques. Peut-être trouveraient-ils le moyen de résoudre entre eux certaines questions qui n'ont pu être résolues à la Haye. Voilà pourquoi la commission slave devrait rédiger son *code des normes de conflit*, d'après la méthode empirique, en tenant compte de la riche expérience des conférences mondiales. Un tel code rendrait possible des solutions plus concrètes et plus pratiques de tous les conflits qui se sont produits jusqu'ici dans les jurisprudences slaves ou qui pourront se produire si l'on fait une comparaison minutieuse de tous les textes des systèmes de droit positif de mariage existant dans les pays slaves. Une telle comparaison complète n'a pas pu se faire à la Haye, où il n'était pas question de quelques droits seulement, mais de tous les droits en général. Une comparaison des textes a donc été pratiquement impossible. Une telle comparaison est cependant possible entre les législations slaves. Le nombre relativement peu considérable des droits en conflit permet d'appliquer la méthode empirique et réaliste. Il ne convient pas de s'arrêter aux principes généraux, empruntés à des ouvrages scientifiques ou basés sur les réponses sommaires des Etats. On peut choisir la méthode de la comparaison directe des textes. Bien que cette méthode soit lente et difficile, nous la recommandons néanmoins, car elle donne les résultats les plus sûrs. La révision que nous recommandons ne causera aucune perturbation dans le droit universel. Elle contribuera au contraire au perfectionnement de ce droit et en assurera une application meilleure dans les Etats slaves. Ce serait un pas en avant dans le perfectionnement du droit international privé. Les solutions de la Haye étaient basées sur une idée sommaire du droit. Le code slovène serait plus proche du droit slave. Il tiendrait compte des besoins slaves. Si la loi est la formule du droit adaptée aux particularités des habitants d'un territoire, comme l'affirme Montesquieu alors le code slave devra tenir compte des besoins de la race slave en ce qui concerne le *jus conubii*. Un résultat positif pourrait donc être obtenu en trouvant des formules communes pour les normes de conflit dans les droits slaves de mariage. Il ne faudrait pourtant pas se leurrer d'illusions. Les Slaves eux-mêmes sont loin d'être unifiés au point de vue juridique. Il n'y a pas trace dans le droit privé d'un sentiment subconscient panslave du droit. Le droit évolue constamment sous les influences sociales du milieu où il se développe. Au cours des derniers dix siècles, les Slaves ont subi des in-

fluences juridiques étrangères aussi nombreuses que variées. Surtout en ce qui concerne la question de mariage, il est impossible de parler d'une conception commune qui remonterait à l'époque de l'unité slave. Dans le droit slave, les normes du droit romain ont exercé une influence prédominante. Chez les Slaves les deux principales branches de l'église chrétienne ont réglé chacune selon son droit respectif, les questions juridiques concernant le mariage. Voilà pourquoi, s'il existe une certaine uniformité à ce point de vue, celle-ci ne remonte pas au droit vieux slave, mais est due à l'influence romaine qui s'est surtout exercée chez les Slaves par l'intermédiaire du droit germanique.

Conclusion. — On ne saurait s'attendre à une unification immédiate du droit matériel de mariage des Etats slaves. Il est pourtant possible d'unifier les normes de conflit, soit par une adhésion intégrale aux Conventions de la Haye, soit par une adaptation à ces Conventions; cette dernière méthode nous paraît préférable, car elle comporterait une révision, dont l'utilité a été reconnue presque généralement, et permettrait le règlement de tous les rapports qui peuvent donner lieu à des conflits de lois dans les Etats slaves. Ces rapports ne seraient pas définis au moyen de la méthode déductive, comme cela a été fait à la Haye, mais par la méthode inductive, qui consisterait en la comparaison de tous les textes juridiques slaves et qui permettrait de régler dans les moindres détails tout ce qui, dans le droit des peuples slaves, serait de nature à créer des difficultés dans les rapports juridiques mutuels concernant le droit de mariage. Voilà les raisons qui me font plaider en faveur de cette deuxième méthode.

Д-Р БРАНИСЛАВ М. НЕДЕЉКОВИЋ

ПОРОДИЦА И НАСЛЕДСТВО

35012

Прештампано из Архива за правне и
друштвене науке. Књига 57 број 1

Б Е О Г Р А Д
1 9 4 0

Породица и наследство

I.

Прописи о наследном праву су од великог интереса са друштвеног гледишта. Већ сама чињеница да у једном друштву постоји установа наследства указује нам да имамо пред собом једно друштво на вишем ступњу јер наследство претпоставља да је друштво организовано на тај начин да извесне вредности — поименце економске вредности — које припадају једном лицу за живота по смрти његовој прелазе на друго лице одн. везују се за другу личност што није случај у примитивним друштвима која се налазе одн. живе у породичном и баштинском комунизму. Али управо на том примитивном породичном облику — породичном комунизму — оснива се наследно право тј. право сродника на породичну имовину која се сматра као заједничка ствар свих оних који улазе у састав породице, тачније који су у претходној фази сачињавали породичну заједницу. Право на наследство имају сродници, чланови породице. Ко ће пак бити сродник па према томе и наследник то зависи од тога шта се у једном датом друштву разуме под породицом односно која лица улазе у њен састав. Наслеђивање сродника нам, несумњиво, указује на колективистичко порекло наследног права. С друге стране позната нам је исто тако и чињеница да се наследно право сродника током времена све више ограничавало и изгледа да је то наступало у вези са декомпозицијом породице. Другим речима, уколико су породични облици даљи од породичног колективизма у толико је мањи број сродника који имају право на наследство. Важан фактор у овој еволуцији наследног права јесте и слобода тестирања.

Зависност права наследства од породичне форме јесте неспорна и када је реч о породици и наследству онда можемо рећи да је породица променљива а наследство функција породице. (Бар то ћемо покушати да докажемо). Несумњиво да о праву наследства не може бити ни говора без индивидуалне својине. Али промене у својинским односима прво утичу на саму породицу: променом економских односа производње и расподеле добара мења се и облик породице а са овим и наследни систем. Сипов је то нарочито утврдио својим испитивањима племенске и правне организације Инка. Међутим ја сам себи поставио ужи задатак, наиме да укажем на зависност наследства од облика породичне организације. По себи се разуме да ће у току излагања бити речи — колико то при-

рода овога рада захтева и допушта — о утицају привреде („својине“) на породицу и наследство.^{1) 2)}

Предоснова у § 103 каже да се породични односи заснивају уговором о браку. То важи међутим само за савремени облик породице. Породица, историски посматрана, не оснива се браком. Тако исто ни крвно сродство не производи увек породична права и дужности. Наша задружна породица независна је од брака: жена удајом улази у већ постојећу задружну породицу (То у толико пре важи за задругу у Тибету у којој постоји колективни брак). Исту појаву видимо у Риму: удајом жена не заснива ни тамо породицу већ постаје члан постојеће породице потпадајући под власт *paterfamilias*-а. Исту ствар констатујемо код Кабила у Сев. Африци. Код Кабила жена удајом прелази из очеве у мужевљу породицу потпуно: Кабили знају само за *maritus* брак.³⁾

Међутим, савремену породицу чине доиста само супрузи са децом. То је тако звана проста, биолошка породица, коју Диркем назива *la famille conjugale*. Интестатско наследно право морало би, према овом што смо рекли, да постоји првенствено у корист чланова биолошке групе. То значи, оца наслеђују деца и мати, супругу отац и деца, односно децу наслеђују њихови родитељи. Ипак, ми видимо, право је и овде у закашњењу за еволуцијом породице, јер по нашем праву жена наслеђује свога супруга тек ако нема сродника мужевљевих ни из шестог колена по матери. Другим речима, по нашем Грађанском законик у (= ГЗ) ближи је сродник 10 или 12 степена него жена. Исто тако, с обзиром на првенство мушке лозе према женској (§ 408), ближи је сродник 12 степена од материног брата, тј. ујака дефунктусовог и његове деце. Овај наследни систем нам указује у ствари на други облик породице — који претходи биолошкој породици — који се данас код нас све више губи, на име на задругу, на задружну породицу.

По нашем, српском, праву породица се не схвата као заједница по крви нити је лице ближе по степену крвног сродства (ујак, ујаков син) сродник у смислу ГЗ. Он не долази у породицу, како њу наш народ схвата. За српску породицу сродство у породици одређује се у првом реду по њеним мушким члановима.

Не само наш ГЗ, већ исто тако и наше Обичајно право схватају породицу сасвим другачије, него што је то случај са савременим ГЗ западне Европе. Породица у ГЗ и нашем Обичајном.

¹⁾ Везу између породице и привредног развоја наглашавају често на сасвим различит начин између осталих Morgan и Engels, Mc Lennan, Westermarck, Grosse, Müller-Lyer, Hobhouse, Wheeler, Ginsberg, Boas, Bivers, Briffault, Thurnwald, Malinowski. Упор. К. Wittfogel, *Wirtschaftsgeschichtliche Grundlagen der Entwicklung der Familienautorität*, објављено у „*Autorität und Familie*“, Studien aus dem Institut f. Sozialforschung Paris, 1936.

²⁾ Утицај привредних односа у породици нпр. врло се јасно види у рим. породици: *rescissum* с једне стране и *мираз* с друге мењају карактер старе породице и утичу на формирање нове, савременије породице.

³⁾ Што се тиче власти мужа код Кабила је шеф породице тај под чију власт долази удата жена било његовог сина или брата. Ипак уколико су одаојени станови ту се развија и мужевља власт одвојено од власти старешине.

праву јесте нешто слабији ступањ агнатске смесничке породичне заједнице. Тај облик, несумњиво, полако изумири и место њега се развија проста, биолошка породица, али наше законодавство изражава још стварност из прошлих времена.

Али то није све. У нашу задружну породицу не улазе ванбрачна деца: она не наслеђују своје крвне претке, она нису сродници по схватању Обич. права и ГЗ. Затим, нарочито је интересантан случај усвојења и значај који ова институција има, како у Обичајном тако и писаном праву. По нашем ГЗ, отац може и поред живе деце па чак и ако има синова усвојити страна лица. Усвојеник је пуноправни члан породице: он је задругар и наследник усвојитеља. Идеја о усвојењу туђег детета, поред живе деце, изгледа нам у данашњем друштву и неправична и неоправдана, што није био случај у нашем, раније, важећем Обичајном праву.

Ми, дакле, видимо да данашња породица — коју можемо посматрати на Западу а код нас у главном по варошима — јесте нешто сасвим друго од оног породичног облика који видимо у нашем Обичајном праву. Ако би хтели да тачно упознамо природу породице, као и њену правну и социалну структуру, међусобне односе појединих чланова у породици, потребно би било знати историју различитих облика, кроз које је породица прошла пре но што је дошла до свога данашњег облика. Питање је и сувише озбиљно и сложено и спада у најтеже проблеме правне историје (и правне социологије).

Различити облици породице — у којима се она јавља у својој еволуцији — одговарају различитим цивилизацијама. Ми смо малочас видели на нашем примеру (тј. породице код нас) контуре два породична облика. До душе, дуго времена се веровало да је моногама породица са оцем као шефом и женом и децом основни тип социјалне групе, стар као и само човечанство. Сматрало се да је проста породица (тј. супрузи са децом) не само језгро сваке социјалне групе, већ „у много случајева чак једина социјална група“. То наивно схватање данас је углавном напуштено, захваљујући научним истраживањима Самнера Мена, Бахофена, Мак Ленана, и нарочито Моргана, затим у новије време Фрезера, Турнвалда, Диркема, Колера и др. У проблем порекла породице уведена је трансформистичка идеја: данас је опште усвојено да је породица прошла кроз један одређен број облика.. Облици у којима се јављала породица су промискуитет, групни брак, матријархат, патријархат и модерна породица. Диркемова школа схвата ову еволуцију нешто друкчије. Она одбацује могућност промискуитета и групних бракова. По њој породица је прошла кроз ове облике: прво је постојао аморфни егзогами клан, затим кроз диференцирани утерински или агнатски (патернатски) клан прешло се на смесничко-агнатску породицу и, најзад, би последњи ток еволуције био овај: римска патријархална породица, немачка патернатска и савремена породица.

Ако изузмемо фазу промискуитета и групних бракова (чији су заступници Морган, Фрезер, Колер Huvelin и Куно, да поменемо

само најглавније), у првој теорији, и егзогами аморфни клан у Дирекемовој теорији постоји општа сагласност у савременој социологији и историји права да се породица у току историје мењала и развијала и да су несумњиво постојали матријархат, патријархат (са агнатском и патријархалном породицом) и савремена породица. За питање које нас овде интересује спор о првобитном облику породице нема за нас важности, јер обе теорије стоје на становишту да је постојао код оба облика примитивни баштински колективизам а тада се питање наследства није ни могло поставити. Стога ћемо се задржати нешто мало на утеринској (матријархалној) и патријархалној породици, које имају далеко већи значај за нас.

Матријархат је такав облик породице, у коме се сродство одређује по матери. То значи, деца припадају мајци и њеној породици. Дете добија име своје мајке. Шеф породице је обично старији брат мајке. Отац — у колико се зна за њега — не припада тој породици, већ групи сродника своје матере.

Главне карактеристике утеринске породице биле би по Фоконе-у следеће :

1. Утеринско сродство тиче се искључиво потомства. То значи да дете припада материној породичној групи а не очевој: носи име те групе.

2. Што се тиче наследства тј. преноса својине у начелу између оца и деце нема наслеђивања. Ипак има примитивних друштава у којима деца имају право да наследе покретне ствари свога оца (баштина је колективна својина клана) то је већ прелаз са утер. на патријарх. породицу и то значи да је отац у неколико сродник своје деце.

3. То исто важи и за наслеђивање социалнога ранга и положаја. Само у утер. породици не наслеђује син мајку већ ујака посредством своје мајке.

На чистоту утер. породице утиче да ли је отац по закључењу брака дошао да живи код женине породице или је пак довео жену својој породици (ту може бити и комбинација тј. привремено живљење у једној па затим у другој породици: патрилокална и матрилокална форма).

Значај утер. сродства се огледа и у тој чињеници што у Атини брак је допуштен између браће и сестара ако су од две мајке, а забрањен је ако су од два оца а једне мајке: дакле сродство се огледа и рачуна по матери.

Да је утеринска породица старија од патријархалне закључујемо по томе што се она налази у друштвима која су на најпримитивнијем ступњу, затим што у свима патр. друштвима налазимо трагове утер. породице (док обратан случај не срећемо) и најзад што се у историском посматрању да констатовати прелаз са утеринске на патр. породицу а готово никада није констатован супротан процес. Следећи стадијум чини патријархат.

Један од разлога распада матријархалне породице и преласка на систем патријархата јесте недостатак сретстава исхране (Колер), који приморава велику групу да се подели у мање које се

крећу на пут да би нашле храну. Више се стари систем није ни могао одржати, јер су ујак и матерна породица врло далеко и стога дете остаје код оца. Стари систем руши нарочито отмица и куповина жене.⁴⁾ Билатерално сродство не срећемо по правилу, већ само изузетно и с обзиром на наша схватања која су последица нашег биолошког схватања породице то нам изгледа чудно. Ипак је тако и ми у еволуцији породице констатујемо да је појединац увек сродник само једне породице а не обеју (очеве и матерне). Како се у примитивном друштву деца сматрају као својина онда је природно да она припадају матери (пример краве на плођење). Тек када човек одводи жену себи купујући је или отмицом он стиже својину на њој па према том и на деци. Тешко је примити тезу да отац, када једном већ има својину над женом и децом, допушта слабљење везе да би уступио своје право потпуно или делимично жени над децом. То је најјачи аргумент који говори за првенство одн. старост (приоритет) утеринске породице. Раније постојање утеринске породице онемогућава да агнатско сродство постане искључиво.

Ко своју жену отме или је купи, он је сматра као својину, не само њу већ и децу коју добија с њом. Сада је отац на челу нове породице. Он је шеф не само жене и деце, већ и даљих потомака. Агнатско сродство је основа ове нове породице. Тај тип патријархалне породице ојачава се и новим елементом, култом предака. По смрти шеф породице постаје бог за породицу којој је био неограничен господар за време свога живота.

Патријархална породица са којом улазимо, по речима једног модерног социолога, у домен писане историје и са тим у домен, у коме наука упоредног права може да пружи знатну помоћ — током времена уступа место простој породици, у коју улазе супрузи са децом. Основна одлика патријархалне породице је: потпуна потчињеност личности интересу заједнице (и претставнику ове), другим речима патријархална породица значи уништење индивидуалности и индивидуалне слободе. У том лежи и клица њене декомпозиције: она, у сукобу са новом индивидуалистичком привредом, постепено се губи и пропада. На њено место ступа

⁴⁾ Караџић, Рјечник под „женидба.“

Вук бележи: „У Србији и данас доста пута испросе и доведу ђевојку а нити је момак видео њу ни она момка, него се родитељи гледају и договарају. Кад отац жени сина, он не гледа толико на ђевојку, него на људе од какви је; нити ђевојка смије казати оцу, или брату да неће поћи за онога за кога је он даје. Тамо се још не траже новци уз ђевојку, него се за њу дају, н. пр. брату чизме, или ђечерму, матери какву аљину, тако сестри и свима осталим по нешто, а особито новаца у кућу. У Србији су прије неколико година тако много искали за ђевојке, да се сиром човек није могао оженити: зато је Црни Ђорђе издао заповијест, да није слободно искати (ни узети) за ђевојку више од једнога дуката.

Отмица: је била тако честа да је и ту Црни Ђорђе морао издати заповијест да ће свакога момка који отима ђевојку погубити. попа који венча отету ђевојку обријати, кума и девера шибати, а осталим отмичарима по 50 батина. После 1813 понова је се убичајила отмица итд.“

нова породица, она какву ми данас видимо углавном, на страни и код нас: родитељи с децом.

Какве су одлике модерне породице? — Брак се закључује слободном вољом супруга. Тенденција је све већа изједначење жене с мужем, што је последица новог положаја жене у друштву. Док у патријархалној породици — која долази у систем затворене кућне привреде — жена се бази тзв. женским кућним пословима⁵⁾ мушки чланови породице, пак, врше најтеже, пољске радове, дотле данас видимо да жена ради подједнако у пољу (јер у малобројној породици нема довољно радне снаге за пољске радове), затим жена ради у фабрици, постаје чиновник итд. Једном речи, жена постаје важан економски чинилац у породици и та јој функција ствара, најпре, једну физичку равноправност с мужем, а постепено то стање консакрирају и законодавства. Савршени брак, основа савремене породице, као слободна заједница, трансформише се у заједницу лица која имају подједнака узајамна права и дужности. Данас би било не само тешко, већ и апсурдно донети одредбу сличну оној у § 920 ГЗ, у којој се удата жена уподобљава „распикућама, пропалицама, младолетним и ума лишеним“. Предоснова каже у § 148: „Муж је глава породице. Као такав он има особито право, да саобразно сврси брака управља домаћинством и целокупним животом своје породице...“ Али, то је само природна последица чињенице да наша породица носи још у себи извесне одлике патријархалне породице. Последња реформа у Француској изједначила је, у главном, приватно-правно жену са мужем.

У индивидуалистичкој породици мења се не само однос мужа и жене, већ и однос између родитеља и деце. Родитељску власт не врши само отац, већ и мати (в. § 177 Предосн.) Очинска власт је схваћена у савременом праву другачије но у римском: она је конституисана у интересу деце. Нарочиту улогу у овом правцу има судска пракса. Уосталом, код нас већ задружна породица са својим саветом (§ 510 ГЗ) искључивала је такву власт старешина. У чисто патријархалној породици заједница оца и деце, а са њом и власт очева, трајала је за све време живота оца; у модерној породици она траје до пунолетства, одн. док се дете не ода самосталном послу (Упореди § 188 Предоснове).

На ову трансформацију утицало је више чинилаца. Први је стари привредни систем — систем натуралне привреде — пропада. Стара породица почива на њему.

Прелазак на новчану привреду, затим развитак индивидуализма у економији, политици, идејама у опште утицао је на законодавства у извесној мери. Разуме се, право никада не рефлектира у потпуности друштвене односе свога времена. Оно је увек у извесном закашњењу за фактима. Данас су на пример не само услови породичног живота далеко друкчији, већ се и породица у извесном погледу трансформисала, међутим, и после сто година

⁵⁾ Упор. Г. Жив. М. Перић, Задружно право, *passim*.

наше грађанско законодавство је исто. Осим тога, наша судска пракса не игра овде ону улогу коју је одиграла јуриспруденција у примени француског ГЗ. Како се може данас применити пропис о пословној неспособности удате жене која све ређе остаје у кући и одлази на рад било у фабрику, било у службу приватну или државну. Предоснова чини свакако у том правцу извештан напредак али не и велики: она несумњиво заостаје за постојећим друштвеним односима.

Нарочита врста патријархалне породице то је наша задруга. Наша породична заједница (без обзира да ли је то била задруга, велика кућа или „инокосна кућа“) имала је демократски карактер због кога су је (а вероватно и због повољног положаја жене) неки социолози погрешно сматрали као прелаз од матријархата ка патријархалној породици. У ствари она је једна врста колективне агнатске породице нешто ублажене, јер њен старешина нема тако велику власт, као на пр. у римској патријархалној породици. Старешина постаје избором, и ако се не покаже способним, он може бити смењен. Старешина не мора бити најстарији итд. Зато што у задрузи не постоји једино централна власт очинска ми у њој видимо више породичних грана. Што је нарочито важно и интересантно синови са пунолетством⁶⁾ постају равноправни са оцем. У задрузи има управо више простих породица заједно. Смрт старешине — макар то био и предак — не изазива деобу. Такву породицу видимо чак и код Римљана јер она је нужни прелаз из старе кланске ка строго патријархалној породици римској (*Fragmenta Gaii*). У почетку о праву деобе није могло бити ни речи. Зато је она могла каткад да броји велики број чланова.

Како је постала задруга? Она постаје издвајањем из веће породице у предходној фази, из генса или племена, и братства или клана. Клан као аграрна заједница у примитивном друштву јесте сметња прогресу: Заједничари не могу уводити нове пољопривредне мере, оруђа нити вршити мелиорације јер с обзиром на периодично дељење мање породице не уживају дуго времена родовну, кланску земљу. Под утицајем више фактора: економског (усавршавање у начину експлоатације и културе земље), политичког (стварањем држава опада моћ клана, племена итд.) из клана се издваја породица од више побочних грана — и то је задруга која стиче на земљу колективну породичну својину. Задруга има своје оправдање у својој економској функцији. Економска подлога зајдружне породице јесте „сопствена производња свих својих намирница потрошња сопствених производа у затвореном породичном кругу, суство додир са тржиштем, суство сваке помисли или могућности да се привредним контактима искоришћују други. Све док су такви социални и економски услови постојали, породичне задруге држале су се, вршиле су своје економске функције.

⁶⁾ Пунолетство по Обич. праву наступа пре 21: негде са 15 година, у Црној Гори пунолетност се означаје способношћу за ношење пушке, дакле за рат.

„Али је пораст нашег живља, диференцовање његово, саобраћај и додир с другим земљама полако мењао ову основу. Разни узроци изазивали су производњу не само за себе већ и за друге; излазак ван куће да се један део производа прода у вези са све већом потребом за новцем — изазвало је жељу да се што боље продаду изнесени производи, а ова основа стала је израђивати полако и одговарајућа расположења код сваког продавца. Наместо производње за себе, која оставља произвођача социјално мирним, осим брига за своју сопствену исхрану, дошла је продаја производа, која може бити повољна, али може исто тако бити и неповољна. Дошла је колебљивост која је пробудила код људи једно дотле непознато осећање — осећање економске несамосталности и несигурности, које упућује човека да улучи и искористи сваку прилику која може донети што већи доходак за један производ. Тако се понајлак будио код људи осећај новчаног доходака, који се уз врло мало промена претварао у осећај добити, профита, и тај осећај дао је нов правац свему привредном раду. Али је то у исто време значило економску смрт породичној задрузи.

Када су у породичну задругу почели продирати ови нови економски елементи, они су је начели у њеној најважнијој економској основи. Изгледиле на пробитачнију продају производа стали су будити индивидуалне енергије и мамити сваку од њих да самостално огледају своју срећу. Онда је, на месту интереса заједнице, изашла на позорницу рачуница и узело се рачунати: колико који члан даје радиња а колико нерадиња заједници, колико који члан доприноси приходима а колико који расходима итд. И рачуница, као сваки радни бројев, почела је да говори језиком којим се раније није у породици говорило: стала су се јављати незадовољства и негодовања која су увек доводила до расанка — до деобе породичне задружне привреде.

Тако је удаљавање од задружне привреде постепено уништило ову привреду. Наместо ње дошла је привреда индосне породице — привреда коју је тражила продају на тржишту или, још ближе, коју је морала створити привреда у којој се ради за добит. Тако је у исто време изгубило свој прави значај име задружне привреде, која је означавала један период у нашој социјалној и економској историји... (Аврамовић, Произвођач, радник, сељак, стр. 18 ssq.).

Тако видимо да се овај чисти тип колективне породице тоном времена мења и под утицајем економских разлога и потреба:

„...подела рада (земљорадња, занати, трговина) води размени добара јавља се трговина, и производи се не само за потребе куће већ и за тржиште. И ако овај примитивни колективизам преставља сметњу (као и аграрни у предходној фази) за даљи развој пољопривредне културе и експлоатације; затим са појавом тржишта јавља се тежња да се производи за лични рачун што утиче врло негативно на породичну заједницу слабећи је. Прво слабљење долази са допуштањем права на деобу породичне имовине и давањем права заједници да отуђује породичну баштину; друго задружном животу чини дозвола задругару који се налази ван куће да задржи за себе све што заради, последњи удар задаје обичајним правом дато овлашћење задругару да тестаментом располаже својим уделом у заједничкој имовини, као и право наследства кћери...”

Право на деобу задружне имовине није ни увео ни измислио законодавац од 1844 год. Деоба је свакако постојала и у XVIII веку, али је тек за време Првог устанка узела веће размере. 1803 у Карађорђевој писму војводи Параћинском читамо следећу наредбу: „Другу оштру наредбу људима издајте, да се не одељују. Ни једном немојте допустити да се дели.” 1812 наредба Совјета и Карађорђа: „Сваком се забрањује делити који се одели, да кнез јави власти”. Под М. Обреновићем већ се прави разлика (јео није била потреба војне политике издржавање ратника од стране задруге за време I Устанка): „Срески старешина мотри да се породице не деле. У особитом случају кад му се виде довољни узроци к деоби

представља такве узроке војном команданту и по добивеном одобрењу дозвољава поделити се". Док коначно ГЗ признаје свакоме право на деобу (последица и начела личне слободе) и одлука од 18-II-1894 А. 5176 овако образложује: „И свако дете кад пунолетност достигне, може од родитеља изаћи и за себе живети, пак ни сами родитељи на таково приморати да са њима остане; у толико мање други сродници могу ограничени бити". То је логична последица схватања ГЗ који задружи одузима колективистички карактер — своди је на смесништво.

Из задруге се издаваја данашња проста породица чије смо одлике већ видели.

II

Наслеђивање, *successio in universum jus quod defunctus habuerit*, претпоставља да се нешто има да наследи, дакле потребно је да постоји приватна својина која преставља извесну привредну вредност. Претпоставка наслеђивања је према томе да постоји једно организовано друштво на вишем културном привредном ступњу. Наследно право има свој основ у праву својине (индивидуалној својини). Кирр вели: „Без наследнога права индивидуална својина би била само полутанство, ми би у том погледу били само уживаоци."

Један кратак поглед на еволуцију права наследства указује нам да је оно увек стајало и стоји у тесној вези са друштвеним, условима овога времена, специјално са обликом породице и својине. Својина, породица, наследство. У друштву са племенском, родовном, односно породичном колективном својином о наслеђивању не може бити ни говора јер клан, племе, род, породица су по себи вечити, „неумрли". Како се наследство показује као привредни комплекс који се везује за личност човека и по његовој смрти одваја од сопственика и добија самостално значење да би као целина или део било пренето, то сама установа зависи од рада и процене, цењења привредних добара која су дошла у једном друштву до важења, извесне вредности и од степена признања својине. Стога за примитивне народе наслеђивање некретнина не долази у обзир. Наследство у колико се јавља уопште претежно се састоји у покретним стварима. Један део ових који се сматра као срастао са покојником иде с њим у гроб, спаљује се, баца у воду итд. исто онако као и леш (*de cuius-a*). То је последица примитивних претстава по којима извесне ствари чине саставни део човека. Покретне ствари стриктно везане за личност покојника као робови каткад његове жене итд. деле судбину покојника.

Оне пак ствари које су остајале после *de cuius-a* (од „*de cuius successionem agitur*") нису одмах узимане у државину већ се чекало да протекне извесан рок од више недеља, каткад више месеци и тек после тога приступало се деоби њихове покретне имовине. Првобитна деоба *de cuius-ове* имовине вршена је међу члановима рода и то по главама. Тек када породица добије извесну привредну независност право првенства на ту имовину стичу из-

весни сродници. Право првенства одређено је у примитивним друштвима према владајућем друштвеном поретку и одговарајућем схватању о близини сродства. Узмемо примера ради наследни систем у једном друштву у коме важи матријархат. И муж и жена имају одвојену имовину. Ако умре муж наслеђују га његови сродници, ако умре жена њу наслеђују њени. Пошто се њихова деца сматрају као сродници матере (не и оца) то она наслеђују мајку. Оца наслеђују деца његове сестре. Чак се поклони које он чини својој жени и деци често по његовој смрти враћају деци његове сестре.⁷⁾ У наследном систему са заједничким утицајима матријархата (који је раније важио и чије трагове још можемо констативати) и патријархата (који се јавља) синови наслеђују очево имање на равне делове; кћери такође добијају нешто од очевог имања, ако нема синова наслеђује кћи не брат. Мајку наслеђују само деца не муж. Један део имовине (на пример на Каролинским острвима плодови и кокосови ораси који се уберу по смрти за 12 месеци) издвајају се. Право на то имају сродници који приређују празник мртвих. То су према локалним традицијама час отац или мати час брат или сестра, каткад и стриц односно ујак.

Напротив наследство у патријархалној породици припада само мушким члановима, кћери су искључене. То је случај са нашим наследним правом. Као што је познато редактор ГЗ Јован Хаџић дао је подједнако право синовима и кћерима и поред тога што му је кнез Милош нагласио да према правним обичајима у Србији мушки сродници у истом колелу пре наслеђују од женских. Државни савет је нацрт ГЗ вероватно исправио и дао му ову данашњу форму. Исту ситуацију видимо и код Кабила код којих само мушко потомство и мушки сродници наслеђују, као и у старом германском и енглеском праву (Brentano, Erbrechtspolitik 1890, S. 180) једном речи у друштвима патријархалног породичног система.⁸⁾

Код виших народа који се баве сточарством и земљорадњом, са породичним животом у облику патријархата, истичу се већ први

⁷⁾ Пример од Малиновског (број 22) цит. код Б. Турнвалда, Die menschliche Gesellschaft V, S. 83.

⁸⁾ Упор. Lajo Brentano: Agrarpolitik, S. 217: „Пошто је постала индив. својина (Sondereigentum ans Boden) на земљу то је најпре било као пород. добро. Првобитна привр. јединица није био појединац већ кућна заједница под руковођењем домаћина, старешине куће. Сви чланови кућне заједнице били су суопственици не само родитељи, већ и њихова деца и унуци и додуше већ за живота родитеља. Умре ли отац, онда не наступа наслеђивање поседа (Grundbesitz). Он припада и после, као и пре тога, кућној заједници као целини. Пошто су сви чланови кућне заједнице били суопственици, деоба поседа услед престанка кућне заједнице у поједине породице или услед издвајања појединих породица из кућне заједнице вршила се на равне делове. Lex Bajuvariorum као и lex Saxonum изричу (исказују) ово сасвим несумњиво. Ту ми имамо дакле једнаку наследну деобу место као последицу продирућег рим. права већ у 7. веку...

У почетцима развоја не добијају кћери никакав удео у поседу. Оне добијају само спрему (мираз, Ausstattung) приликом удаје. Ако се не удају онда остају у породици; удају ли се, онда улазе са својом спремом у другу кућну заједницу и имају право наследства на посед тек тада када нема ни једног мушког члана породице“.

почетци личне својине на земљу. Само тешкоће око деобе једног наследства међу више лица, на пример синова јављају се онда кад земљиште постаје важније за искоришћавање, када се пољопривреда развија и шири. Како не могу вице поља бити дељена у одређеним временским размацима међу члановима рода (клана), јер због радом постигнутог побољшања земљишта као и због тога што се јавља оскудност земље услед прираштаја становништва и земља остаје, као што смо видели код појединца (одн. породице) појавила се тешкоћа у томе да се пољопривредно добро подели међу више њих а да се привредне могућности тиме не оштете. Уопште може се рећи, да се сад стајало пред алтернативом или остати при подели делова газдинства на главе или препустити аграрно газдинство једноме стим да се осталима да одговарајуће обештећење. Најчешће је био биран овај начин који је водио ограниченој својини на земљу: — ту је порекло установе *Anerbenrecht*: утицај јевр. идеје о прворођеном сину и римске идеје да својина припада оцу који је по герм. и словенском схватању преставник породице.

Укратко речено наследног права у правом смислу не може бити све до појаве приватне индивидуалне својине односно до патријархалне уже породице, код нас наследно право јавља се постепено са пропадањем и постепеним исчезавањем задруге, тј. са јављањем приватне својине. Једно с другим иде: наследство допуњује и даје пуну социалну вредност праву својине. Разлози који се износе у прилог приватне својине говоре исто тако и у прилог права наследства. Чињеница да се као наследници јављају сродници указује нам то да наследно право има колективистичко порекло. Према томе наслеђивање сродника *de stirpis*-а тј. потомства, браће итд. последица је ранијег заједничког живота (било то у облику велике породице или рода). То је најприродније јер како кажу Planiol и др. старање о судбини своје деце, и уопште својих наследника јесте један од фактора који најбоље обезбеђују интензивну експлоатацију добара.

Наслеђивање претпоставља две врсте одн. степена индивидуализације: издвајање из колективне родовне имовине извесних објеката на којима стиче индивидуалну својину појединац и други, следећи, степен индивидуализације јесте тежња да се продужи ово издвајање имовинских објеката и по смрти овлашћеног. То се постиже на тај начин што имовина прелази на друго лице које је члан породице.

У примитивним друштвима у области наслеђивања игра важну улогу један принцип религиозног карактера. Тај принцип захтева да приватни култ буде и даље одржан а да би тога било потребно је да се личност оца, шефа породице, који је и шеф домаће, кућне религије продужи, овековечи у наследнику тј. лицу способном да настави светковање домаћег култа (oboжавање богова) „човек умире, култ остаје, огњиште не треба да се угаси, нити треба гроб да буде напуштен. Пошто се домаћа религија продужу-

жава, и право својине треба да се продужава с њоме".⁹⁾ Несумњиво да у примитивној породици сасвим логично да после смрти оца њега наслеђују деца; то је последица и чињенице да се у то време породица сматра титулар права и обавеза а шеф породице их само врши тј. он је администратор у име њено. То значи да право на имовину у неколико припада и осталим мушким члановима пошто ће они по смрти очевој (уколико не остану заједно под старешинством најстаријег брата, што су и чинили у почетку врло дуго) бити шефови куће. Док су деца по смрти очевој остајала и даље заједно, питање наследства се није постављало, али када је једном шеф куће био не само у име куће вршилац имовинских права већ и њихов индивидуални власник — у присуству смо индивидуалне својине и на земљу — онда се поставило питање наслеђивања; ту је религиски принцип само објашњење једног факта: који нужно излази из раније колективне својине, јер „син наслеђује сопственим пуним правом, *ipso jure heres existit*“, он је нужни наследник, *heres necessarius*. Религиско схватање о сталном одржању *sacra privata* јесу не узрок већ рефлекс једног постојећег стања: њима се објашњава нешто што из прастарих времена већ постоји. Син је у Риму *heres suus* тј. „као кад би се казало *heres sui ipsius*“ (Леви—Брил). Он доиста наслеђује само себе самог. Између оца и њега не постоји ни уговор о поклону, ни завештање ни промена својине. Има само продужавање и настављање, *morte parentis continiatur dominium*. Већ за живота очева син је био заједно с њиме сопственик њиве и куће, „*vivo quaque patre dominus existimatur*“ (Inst. III, 1, 3; III, 19, 2). Да је идеја о вечитости култа имала утицаја и припомогла уређењу установе наслеђивања то је ван сваке сумње, али и култ и наслеђивање стоји у вези са породицом која је старија и временски и логично.

Наследно право је детерминисано двема установама: приватном својином и устројством породице. О тим моментима треба нарочито водити рачуна када се хоће да утврди да ли је старије законско или тестаментално наслеђивање. Интестатско, законско наслеђивање на основу обичајнога права је систем у коме воља *de suus*-а не игра никакву улогу. Како наслеђивање на основу обичајнога права није у ствари ништа друго него рефлекс породичне организације оно може бити, с обзиром на различите породичне организације (матриархат, патриархат: агнатско смесништво, утеринско смесништво у породици) врло различито, као што смо то, уосталом, видели малочас: у матриархату наследник је брат матере тј. ујак пошто се он сматра као шеф породице и њега наслеђују сестрина деца и обратно: пошто ујакова деца не улазе у породицу то он не може наследити своју децу нити она њега; напротив у патриархалној породици оца наслеђују деца и он њих првенствено.

⁹⁾ Фистел де Куланж: „Држава старог века“ стр. 79, прев. Прокића и Милосављевића.

III.

Тестаментално наслеђивање представља једну интересантност: тестамент производи своје дејство по смрти *de cuius* тј. када личност тестатора више не постоји. Како је постао? када се јавио тестамент? О тестаментима и уопште располагањима на случај смрти (изјавама последње воље) не може бити говора док имамо родовну (кланску, гентилну) и породичну колективну својину. Тада нема не само тестамент него ни законског наслеђивања. Тестамент претпоставља не само приватну својину већ и велико слабење породичних веза.

Старо индиско право уопште не зна за тестамент. У Атини је до Солона забрањен тестамент, а Солон допушта само родитељима без деце да располажу својим имањем на случај смрти; У Спарти се тестамент јавља тек после пелопонеских ратова. Платон у својим расправама о законима расветљава врло јасно старе правне обичаје. Он замишља једног човека, који на самртној постељи тражи право да начини тестамент и који узвикује: „О богови, зар није то претешко, што не могу да располажем мојим имањем као што ја желим и у корист онога кога ја хоћу, остављајући овом више оном мање, према наклоности коју су ми показали?" Међутим Законодавац одговара: "Ти који не можеш себи више од једнога дана рачунати за сигурна, ти који си само у пролазу овде на земљи, зар теби припада да решаваш о таквим стварима? Ти ниси господар ни од твога имања ни од себе самога; ти и твоје имање, све то припада твојој породици тј. твојим прецима и твојом потомству" (Платон, *Закони XI*, цит. по Фистел де Куланжу, *ор. cit.* стр. 90 и 91).

Што се тиче појаве тестаментa у римском праву она је „веома тамна за нас" како то истиче један историчар права. У систему квинитског права као и у XII таблица наслеђивање се везује директно за породицу. (Упор. „О положају породице и наследства у правној системи" од Валтазара Богишића, стр. 12 и даље; Бонфанте, *Histoire du Droit Romain*, t. I. p. 186 ssq.). Ред излагања је такав да изгледа као да наслеђе служи само трајности породице. И управо то чини нејасним рану појаву тестаментa у римском праву. Ствар изгледа утолико чуднија с обзиром на значај тестаментa у модерном праву. Стога су се јавиле многе теорије о римском тестаменту које су покушале да објасне рану појаву тестаментa на разне начине. По класичној теорији (Жирар-Аплетон) првобитни тестамент — *testamentum calatis comitiis* — имао је и у најстаријој епоси све одлике тестаментa из класичне епохе (то би био опозивљиви акт последње воље у коме је одређиван на следник, евентуално садржи именовање татора, легате, ослобођавање робова). Против ове теорије су нарочито устали писци упоредног права којима, с правом, изгледа скоро немогуће да прихвате тезу да је већ у време XII таблица римски патерфамилиас могао одредити ма кога (ван своје породице) по својој вољи за свога наследника. Потпуна аутономија воље патерфамилиаса изгледа многим (Ламбер и др.) као правна монструозност. Стога

су критичари класичне теорије стали на гледиште да *f. c. c.* није био прави тестамент већ један заживотни акт, нека врста адопције са циљем да се у породицу уведе лице које ће по његовој смрти бити шеф породичне имовине. Примера те врсте има у грчком праву, старом германском, старом енглеском итд. Карактеристично је да су ово мишљење заступали нарочито писци упоредног права. Али ово мишљење нема ослоња не само у текстовима већ се тешко да помирити са јаком организацијом римске породице и својине у старој епоси. Поставило се питање: какав би био положај тога лица као наследника који постаје сопственик а који не улази у домус нити потпада под власт патерфамилиаса. Корнил да би отклонио ове основане приговоре мисли да се вршила арогација у форми *f. c. c.* да би се избегла *capitis diminutio* (последица арогације) али само ако декујус није имао деце (синова). Познате романисте Ленел и Кик мислили су да *f. c. c.* није садржавао именовање наследника већ неке друге наредбе, дакле да то није био прави тестамент.

Поред хипотезе Корнилове највише основано изгледа мишљење које заступају Бонфанте и Леви-Брил. Ако се већ хоће да да једно задовољавајуће објашњење *f. c. c.* онда решење које предлаже Ленел није у ствари решење већ отклањање проблема. Све говори напротив за тезу да је *f. c. c.* прави тестамент. Стога ови аутори сматрају да је *f. c. c.* имао тај смисао што је декујус могао само између својих синова одредити једнога за свога наследника. Примитивно римско наследство није имало за циљ да пренесе имовину већ све оне различите власти које сачињавају сувереност над породицом схваћеном као политичким организмом, јер у тој фази гентилски организам је још недирнут. По смрти патерфамилиас-а породица се не распада већ сви остају под влашћу новог старешине кога одређује дефунктус. И глагол *succedere*, *successio* у класичном језику значи доћи за неким, наследити некога у дужности или некој власти, *potestas*. Како римско право не зна за право прворођења то једини начин „концентрисати у једном способност престављања породице... јесте означити између више синова свога наследника“ (Бонфанте *op. cit.* стр. 188—189). Према томе првобитни римски *f. c. c.* с обзиром на своју функцију не иде противу општег правила да законско наслеђивање увек претходи тестаменталном.

Наш данашњи тестамент развио се тек у току средњег века и без већег утицаја римског права.

„Да би се тестамент могао да појави потребно је (1) да се јави — афирмира у друштву индивидуа и његова воља, затим (2) како тестамент регулише извесне ствари другачије но Обич. право потребно је да је наступило извесно ослабљење обич. правних односа између добара *de s.* и извесних одређених лица тј. сродника да би воља појединца могла да им се супротстави и произведе нове правне односе и, најзад (3) да би се право тестирања могло да јави потребно је да се за њим осети потреба у друштву тј. да постоји тенденција да појединац располаже својим добрима другачије но што прописује Обич. насл. право н:пр. да се у нашем друштву осети потреба за укидањем ограничења која постоје у корист тзв. нужних законих наследника“ (Леви—Брил, *Droit romain, passim*).

Код старих Словена, Германа ниједан од ових услова није постојао и стога — с обзиром на породични колективизам — тестаменат је тамо био непознат.

Под режимом *leges barbarorum* је отприлике исто стање јер и поред рим. тестамент који им је могао послужити за углед домаћа заједница је још била врло јака и нема установе тестамент.

У *leges barbarorum* налазимо код Франака установу *affatome*, код Ломбарђана *finx* који замењују тестамент али само ако *de sujus* нема деце или је живог потомка основано искључио из наследства. То је била нека врста *adoptio in hereditate* и то су, ипак, бити *acta inter vivos*.

Тек у епоси меровиншкој и каролиншкој јавља се потреба за мењањем строгог обич. насл. права и то у случајевима када би предак искључивао унуке од другог сина (јер није било права репрезентације) затим у корист жене, најзад у циљу повлашћења једног од синова. Али се тестамент јавља нарочито под утицајем цркве: ради спасења своје душе верни су на случај смрти чинили поклоне сиромашним и завештања у корист црквених установа. Али тестамент се није тако лако развио и поред тога што је римски тестамент био познат. Разуме се да је отпор дошао од сродника који су по обичајном праву с обзиром на снагу колективне породице, полагали извесна права на породичну имовину. Стога извесни тестаменти су добили облик заживотних послова на које су давали пристанак сродници (тестамент је штитила на тај начин сама породица). Други начин се састојао у томе што би *de sujus* за живота уговорио са извесним лицима да испуне његове наредбе по смрти: тестаментални извршиоци се тако јављају (али овде је још за живота извршилац прибављао право које је по смрти имао да преда даље како је *defunctus* одредио).

Тек се касније врло лаганом еволуцијом примило да либералитет може бити учињен, одн. да тестамент, извршилац буде одређен актом који дејствује тек смрћу *defunctus*-а тј. јавља се прави акт последње воље. Тек после XI в. афирмира се наново тестаментални принцип под утицајем цркв. судова. Али у сваком случају тестаменат тако регулисан није могао бити употребљен за постављење наследника. Он је постојао ради легата.

Одатле разлика између римског тестамент (*institutio heredis*) и француског (легати, спасење душе итд.).

У старом словенском и српском праву није било ни законског ни тестаменталног наслеђивања. У средњовековној српској држави — с обзиром на прилично развијену трговину и утицај Византије — уколико се распадала стара породична заједница и јавила индивидуална својина јавило се и право наследства сродника (за властелу до 8 степена). Што се тиче себара тешко је нешто одређено рећи; изгледа да уколико су куће биле инокосне да је било неких дерогација у погледу права сродника: пошто се јавља право властелина да му земља буде обрађена а работник који је већ код другог господара (иначе је задруга) не може да ради две земље. Наследно право компликује се и великом покретљивошћу

сељака који чим имају рђаве услове беже са земље. — Теста-мента не изгледа да је било. Додуше пок. проф. Тарановски мисли да се тестамент јавио на сличан начин као у средњем веку на западу тј. у вези са завештањем цркви али за то немамо никаквих директних доказа (арг. да Синтагма Властарова не садржи одредбе о тестаменту јер је намењена свет. судству док би тестамент спадао у црквено може да значи и то: да тестамент није био у обичају и да се стога није ни осећала потреба за његовим регулисањем). Петрановић наводи тестамент херц. Ст. Косаче у коме овај распо-лаже само својим покр. имањем. Како тај акт датира из 1466 можемо закључити да тестамент није ни био у употреби у Средњем Веку, јер примери који наводи г. Соловјев ограничени су територи-јално на уску област.¹⁰⁾

За еволуцију тестаментa важна су три момента: прво усво-јење кад се нема деце, затим тестамент у форми усавајања и прави тестамент. Само док се римски тестамент јавља као израз *patria potestas*, дотле се у сред. веку и код нас тестамент јавља као последица слабљења породичне заједнице.

*

Када нам је позната природа наше породице: то је, видели смо, агнатска породична заједница, и када нам је познато да је сродство — на основу кога се и стиче субјективно право наследства — увек унилатерално у свима старијим облицима породице, онда нам је потпуно разумљива и установа првенства мушке лозе над женском лозом, а тако исто и првенство мушких сродника над жен-ским у истом колену. Све донде док смо имали задругу, велику кућу нема ни говора о наследном праву: према томе пошто ћерка излази удајом из очеве односно задружне породице то је разу-мљиво да она не може имати неко наследно право на имовини јер је она колективно добро целе куће. Чим се задружна породица, кућа дели онда се имовина дели само међу мушке чланове, пошто женски чланови нису пуноправни односно равноправни чланови за-друге већ потчињени. Већ чињеница да се код нас практиковала тако дуго куповина и отмица жене искључује идеју једнакости жен-ских са мушким у породици. Чак и тамо где се изобичајила купо-вина односно отмица, у српским приморским крајевима кћери нису биле наследнице. У Далмацији и поред важења ABGB. од 1811 женска деца су се дуго задовољавала малом прђијом (Петрановић 22), у Црној Гори исто. Г. Т. Ђорђевић, навео је масу примера у

¹⁰⁾ Што се тиче тестаментa Медоја Никулина из жупе Жрновничке (23 фебруара 1392) и тестаментa Влахне Радишевића Стоњанина (8 јануара 1486) они казују оно што је речено о првобитним тестаментима у Средњем веку код Германа и Словена. Наиме ми не знамо да ли су тестаменти били и поштовани одн. да ли су имали дејства и по смрти тестатора. У првом примеру ћерци се не даје ништа од непокретног имања. У другом отац искљу-чује одељеног сина и оставља све ћерци. Затим оба су са српског приморја где је утицај цркве и рим. права био већи. Вид. и тест. Влахуше Кулашића из 1491 г. у Јанини на Стону, Одабрани споменици српског права прикупио и уредио А. Соловјев.

свом чланку „мираз“ (Наш народни живот“ IV) из којих се види колико је распрострањен овај принцип агнат. породице код Срба: у Македонији редак је био случај да кћи, пошто јој рамазански закон и шеријат. право даје то право, судским путем тражи право наследства. Обичајно право је свуда било јаче. У Дубровнику где је био туђ утицај-канонско и римско право-тако јак отац је могао, по једном закону, располагати само 1/4 имовине и ту је четвртину, вели Богишић, сигурно црква извојевала ради себе, чак је син за живота оца могао располагати четвртином свога очинства. У Дубровнику по првом статуту из 1272 одређује се прђија ћерци а не наследство. Кћи наслеђује тек када нема мушке деце.

Ми смо међутим видели да се наша стара породица распада: она изумире. Насупрот њој изграђује се нова, савремена породица. Стара породична веза, породична солидарност ишчезава, природно је да је и број сродника који долазе у обзир за законско право наследства ограничен. Док по ГЗ имамо шест колена по мушкој и четири по женској лози дотле Предоснова најпре укида првенство мушке лозе над женском, затим првенство мушких над женским у истом колену и ограничава број сродника на трећу линију тј. децу и бабу с потомством а из четврте само имају право наследства прадед и прабаба а не и њихово потомство. Мати и отац подједнако наслеђују своје дете; док је раније не само отац већ и брат искључивао мајку из наследства. Жена наслеђује мужа заједно са децом: добија 1/4. Нем. ГЗ у §-у 1929 дозвољава наслеђивање у неограниченој мери: Довољно је имати заједничког претка па ма он живио и пре више векова. То је разуме се од користи само за богатије класе специјално племство стога је ту несавремену одредбу с правом критиковао Менгер. Насупрот томе швајц. ГЗ од 1907 има само три колена (парантеле); прадеди и прабаби даје само право на уживање. То практично значи да је закон. наслеђивање сведено до седмог степена (као у главном ABGB и Предоснова). У Француској је Code civil дозволио наслеђивање до 12 степена, међутим каже Л. Жоспан то није имало практичне примене: удаљенији сродници који су се јављали били су 8 или 9 степена (сем изузетака из аристократских кругова). Стога је 1917 наслеђивање сведено на шести степен сем у колико су у питању потомци браће и сестара (изузетак: колатерални сродници наслеђују и до 12 степена ако је де сијус умро малолетан или лишен своје власти, чл. 755, 2 CC). Најдаље су отишли у овоме шведско и совјетско насл. право. У Сов. Русији имају насл. право само преживели супруг са децом и потомством као и лица неспособна за рад и сиромашна која су била на терет покојнику за последњу годину пред смрт (то би било евентуално рођаци и послуга). Разуме се насл. право само на покр. стварима у износу до 10.000 рубаља. За нас је врло интересантан шведски наследни систем с обзиром на сличност друштвеног поретка а специјално породичне организације. Тамо наслеђују ови сродници: 1) Деца и њихово потомство; 2) Жена ако има деце има *typ Gifförät: droit matrimonial*; 3) Усвојеник; 4) Ако нема деце рођене ни усвојеника онда наслеђује преживели супруг; 5) Сродници у

правој линији по одређеном рангу и то отац и мати деле с браћом и сестрама, — најдаље до стрица; б) Ванбрачно дете наслеђује мајку а отац само под одређеним условима (вереништва; признање у зак. прописаној форми). Закони део имају (lagloft) само директни наследници. Иначе имање иде нарочитом фонду за помагање, васпитање духовно и физичко деце у целој земљи.

На крају, да закључимо. Из читавог развоја породице и наследног права могли би извући један општи закључак, неку врсту закона који важи за развој ових двеју установа. Историско посматрање породице показује нам да се породица све више сужава. Променом економских услова, потребама привредне експлоатације у првом реду распада се племе и клан који по свом обиму престављају највеће породице. Из њих произилази нешто мања породица: то је задруга код нас, у Тибету, код старих Германа, спец. Англосаксонаца, као римска породица пре чисто патријархалне итд. као последица размене добара, трговине, затим индустрије (производња за тржиште, новчана привреда) распада се и тај облик породице — задруга и на њено место ступа обична, проста биолошка породица. Контрахирање, сужавање, смањење породице наступа у колико се проширује друштвена средина са којом појединац ступа у додир, стоји у непосредном односу. Та се средина шири са распрострањењем привреде: од кућне прелазимо на градску, покрајинску, националну и светску привреду. Стварају се друштвене класе — диференцирање хомогене средине и нове друштвене везе: класне, националне итд. (солидарност). Наследно право је веран израз овога процеса контрахирања: од наслеђивања покретних ствари свих племеника у племену (по главама) па преко разних наследних система број рођака с правом на законско наследство стално се смањује, последњу тачку те еволуције чине две поменуте наследне система — шведски и совјетски — која у главном одговарају облику савремене породице.

35012

5

ПРЕГЛЕД НОВИХ КЊИГА

1. КОМЕНТАР ЗАКОНА О ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ:
ПРЕМА СТАЊУ ЗАКОНОДАВСТВА ОД 1. СЕПТЕМБРА 2024.
ГОДИНЕ
Гордана Станковић
Београд: Службени гласник, 2024.
2. КОМЕНТАР ЗАКОНА О ВАНПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ:
СА ОДАБРАНОМ СУДСКОМ ПРАКСОМ И ПРИМЕРИМА
ПОДНЕСАКА, РЕШЕЊА И ЈАВНОБЕЛЕЖНИЧКИХ ИСПРАВА:
ПРЕМА СТАЊУ ЗАКОНОДАВСТВА ОД 1. СЕПТЕМБРА 2024.
ГОДИНЕ
Гордана Станковић; Милена Трговчевић Прокић
Београд: Службени гласник, 2024.
3. КОМЕНТАР ЗАКОНА О ЈАВНИМ НАБАВКАМА:
УСАГЛАШАВАЊЕ ЗАКОНОДАВНОГ ОКВИРА
ЈАВНИХ НАБАВКИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
СА ПРАВОМ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ
Владимир Козар
Београд: Пословни биро, 2023.
4. МОДЕРНО УСТАВОТВОРСТВО:
ТРИ ПРИЧЕ О ОДНОСУ ИСТОРИЈСКИХ СЛУЧАЈНОСТИ
И НОРМАТИВНИХ ПРИНЦИПА
Ненад Димитријевић
Београд: Фабрика књига; Пешчаник, 2024.
5. ДОСИТЕЈ ОБРАДОВИЋ КАО ФИЛОЗОФ ПРОСВЕТИТЕЉСТВА:
ПРИЛОГ ИСТОРИЈИ СРПСКЕ ФИЛОЗОФИЈЕ И ФИЛОЛОГИЈЕ
У ОСАМНАЕСТОМ И ДЕВЕТНАЕСТОМ ВЕКУ
Пера А. Илић
Београд: Досије, 2023.
6. ТАЈНА ИСТОРИЈА
Дона Тарт
Београд: Дерета, 2024.
7. БАУМГАРТНЕР
Пол Остер
Београд: Геопостика издаваштво, 2024.
8. РАЊАВ И ЖЕЉАН:
БОРИСАВ СТАНКОВИЋ – ЖИВОТ И ДЕЛО
Роберт Ходел
Београд: Лагуна, 2024.

9. ЛИЧНОСТ И МОЋ:
ГРАДИТЕЉИ И УНИШТИТЕЉИ МОДЕРНЕ ЕВРОПЕ
Ијан Кершо
Београд: Лагуна, 2024.
10. ДАН У ЖИВОТУ АБЕДА САЛАМЕ:
АНАТОМИЈА ЈЕДНЕ ЈЕРУСАЛИМСКЕ ТРАГЕДИЈЕ
Нејтан Трол
Београд: Лагуна, 2024.
11. ЈЕСИ ЛИ ВИДЕО ОВО
Анте Томић; Драгољуб Дража Петровић
Београд: Лагуна, 2024.
12. О СВЕМУ КРИТИЧКИ:
ОДАБРАНИ ЕСЕЈИ О УМЕТНОСТИ И УМЕТНИЦИМА
Роберт Хјуз
Београд: Службени гласник, 2024.
13. ЧЕРЧИЛ И ТИТО:
СОЕ, БЛЕЧЛИ ПАРК И ПОДРШКА
ЈУГОСЛОВЕНСКИМ КОМУНИСТИМА
У ДРУГОМ СВЕТСКОМ РАТУ
Кристофер Катервуд
Београд: Службени гласник, 2024.
14. РАТНА ПОЗОРНИЦА
Андреа Јефтановић
Нови Сад: Академска књига, 2024.
15. КАКО ДА ПОСТАВИТЕ ГРАНИЦЕ:
КЊИГА О ГРАНИЦАМА КОЈЕ ЋЕ ВАС ОСЛОБОДИТИ
Мелиса Урбан
Београд: Areté, 2024.
16. АЛБАХАРИ
Михајло Пантић
Београд: Areté; Архипелаг, 2024.
17. ИСТОРИЈА МОДЕРНЕ ПСИХОЛОГИЈЕ:
ПРЕДАВАЊА НА ЕТХ, ТОМ 1, 1933–1934.
Карл Густав Јунг
Београд: Федон, 2021.

18. ИСТОРИЈА МОДЕРНОГ ПРОСВЕТИТЕЉСТВА:
ДРУШТВЕНИ ОРИЈЕНТИРИ У ЕРИ ГЛОБАЛИЗМА
ОД 19. ДО 21. ВЕКА
Волфганг Шмале
Београд: Сlio, 2024.
19. ПОВЛАЧЕЊЕ, ТИШИНА, УСАМЉЕНОСТ:
ПСИХОТЕРАПИЈА ШИЗОИДНОГ ПРОЦЕСА
Ричард Г. Ерскин
Београд: Сlio, 2024.
20. САБРАНЕ ПРИЧЕ
Владан Десница
Београд: Дерета, 2024.
21. МЕХМЕД СОКОЛОВИЋ
Радован Самарџић
Београд: Лагуна, 2024.
22. СВЕДОЧАНСТВА
Маргарет Атвуд
Београд: Лагуна, 2020.

ПРЕПОРУЧУЈЕМО

1. Алфред Адлер: **СМИСАО ЖИВОТА** / Београд: Хармонија публик, 2024.

Преузето са сајта:

<https://harmonijaknjige.rs/proizvod/1823/smisao-zivota-alfred-adler>

Тежња за уживањем је превазилажење недостатака или осећања безвољности.

У свом познијем делу *Смисао живота* Адлер је сажео филозофску нит која је у основи индивидуалне психологије. Израз „смисао живота” за Адлера има два различита значења: прво, значење које одређена особа тражи и налази у свом животу и које је уско повезано с мишљењем које има о себи, својим ближњима и свету; друго, схвата се као „прави” смисао живота онај изван нашег искуства, који може да промакне чак и неке ко чврсто верује да зна шта је важно у животу.

Довођење у питање смисла живота има вредност само ако се има на уму референтни систем човека и космоса. Стални захтев космоса је „развој”, који гура изван природног осећаја инфериорности ради самоодржања, размножавања, контакта са спољним светом и тежње ка „идеалној заједници будућности” у смислу Имануела Канта.

Алфред Адлер (1870–1937) био је аустријски лекар и психотерапеут.

2. Ричард Докинс: **СЕБИЧНИ ГЕН** / Смедерево: Хеликс, 2023.

Преузето са сајта:

https://www.heliks.rs/sebicni_gen.php

Једна од најпознатијих и најбољих научнопопуларних књига које су написане у двадесетом веку, поново је објављена на српском језику у новом издању и са обновљеним преводом Јелене Стакић. *Себични ген* најчувеније је дело Ричарда Докинса које је током тридесет година постојања прерасло у култно штиво продато у више од милион примерака широм света. Својим књижевним стилем, јасним и уверљивим излагањем, Докинс осветљава неке од

највећих тајни људске природе, доказујући да се кроз перспективу себичних гена могу објаснити морал, алтруизам, пожртвовање, доброта и многе друге особине човека и осталих живих бића.

Себични ген је ремек-дело научне прозе, написано језиком који је разумљив најширем кругу читалаца. Значај идеја које је Докинс изнео у овој књизи, потврдило је време. У савршеном складу са теоријом еволуције Чарлса Дарвина, концепт себичног гена је величанствена интелектуална творевина. Читање *Себичног гена* промениће ваше схватање живота и света који вас окружује.

За јубиларно издање поводом 40. рођендана књиге, Ричард Докинс је написао нови епилог.

3. Пјер Бурдије: **ИСТИЦАЊЕ РАЗЛИКЕ: ДРУШТВЕНА КРИТИКА МОЋИ СУЂЕЊА** / Лозница: Карпос, 2023.

Преузето са сајта:

https://karposbooks.rs/shop/novo/isticanjerazlike/?_rstr_nocache=rstr96667e3ae179ddb4

Двоструки добитник Нинове награде

Матрица свих тих општих идеја – које се тако лако усвајају само зато што иза њих стоји читав један друштвени поредак – јесте мрежа супротности између: високог (или узвишеног, уздигнутог, чистог) и ниског (или вулгарног, доњег, скромног), духовног и материјалног, финог (или префињеног, елегантног) и грубог (или дебелог, масног, суровог, бруталног), лаког (или суптилног, живахног, вештог) и тешког (или спорог, грубог, тупог, натегнутог, неспретног), слободног и усиљеног, широког и уског, односно – у другој димензији – између јединственог (или ретког, истакнутог, различитог, ексклузивног, јединственог, изузетног, необичног) и обичног (или уобичајеног, баналног, свакодневног, тривијалног, незанимљивог), светлог (или интелигентног) и суморног (или тамног, бледог, осредњег) и ова мрежа за свој коначни извор има супротност између „елите”, оних који доминирају, и „масе”, оних којима се доминира, а који су једно контингентно и неуређено мноштво које је међусобно заменљиво и непребројиво, слабо и разоружано, мноштво које постоји само кроз статистичке податке.

Ритуализација поступака и изјава које могу довести чак и до стереотипа донекле је резултат врло педантне примене принципа конформности: од зреле особе која долази у посету очекује се да попије чашицу алкохола, а средовечна жена која се одева „непримерено својим годинама” биће оштро, чак и немилосрдно, кажњена (подсмешљивим оговарањем, причањем иза леђа итд). Док се велике разлике између засебних класа увелико толеришу („баш је оригиналан”, „не изгледа као ми”) – јер се чини да се темеље на природним

разликама (за докторову жену ће се рећи да је „рођена да се лепо одева”) – дотле се ни најмање одступање, ни најмања екстравагантност не допуштају припадницима исте класе (или онима који потичу из исте класе), јер разлика у овом случају не би проистекла ни из којег другог разлога до из жеље за истицањем, то јест из одбијања или непризнавања саме групе (тако се с одобравањем гледа када син буржуја раскрсти са својом породицом, али се осуђује син радничке породице који је управо исто то учинио).

Незадовољство послом које посебно живо осећају и исказују најочигледније жртве декласирања, попут појединаца са дипломом гимназије принуђених да раде у фабрици или као поштари, на изванредан начин заједничко је целој једној генерацији. Ако се оно исказује кроз неке неуобичајене облике борбе, захтева или бекства, које традиционалне организације синдикалне или политичке борбе често не разумеју, то је зато што је у игри нешто друго и нешто више од радног места, од „намештења”, како се некад говорило. За ове младе људе, којима су школски систем и друштвени систем подвалили безвредне хартије и дубоко нарушили њихов друштвени идентитет и слику о себи, једини начин да поврате лични и друштвени интегритет јесте да на те пресуде одговоре тоталним одбијањем. Они као да осећају да то више није ствар, као некад, личног неуспеха, који се уз подстицај школског система доживљавао као последица ограничених капацитета особе, већ саме логике школске институције. Структурна деквалификација која погађа све припаднике једне генерације осуђене на то да за своје квалификације добије мање него што би за њих добила претходна генерација, разлог је зашто је та обманута и отрежњена омладина колективно разочарана и склона да усмери против свих институција бунт помешан са огорчењем које јој изазива школски систем.

Пјер Бурдије

Капиталну студију *Истицање разлике* (La Distancion), славног француског социолога и антрополога Пјера Бурдијеа, Међународно социолошко удружење (ИСА) прогласило је једним од десет најважнијих социолошких дела објављених у XX веку. Бурдије га је објавио 1979. године, након вишедеценијских истраживања и анализа културних пракси и навика различитих француских друштвених слојева. Истицања разлике и данас служи као модел за истраживање било каквих културних пракси у ширем смислу, које, пошто их ми класификујемо, последично класификују нас.

4. Кнут Хамсун: **ПОСЛЕДЊЕ ПОГЛАВЉЕ** / Београд: Лом, 2024.

Преузето са сајта:

<https://www.knjizare-vulkan.rs/klasici/10696-poslednje-poglavlje>

Прво послератно издање романа великог норвешког писца

У суседству планинског имања ведрог и крепког брђанина Данијела, где се живи исконским начином живота, ниче санаторијум „Торахус”, одмаралиште и рехабилитациони центар за људе из града. Суочавајући људе природе и цивилизације, Хамсун на свој специфичан начин, уз њему својствену иронију и хумор, прати њихове животне судбине, емотивне неспоразуме, скривене страсти, ситније и крупније интересе. Иако писан крајње реалистички, његов роман израста у изузетну алегорију, препуну симболичких наговештаја о правом лицу наше цивилизације и њеног такозваног „прогреса”. На крају романа дат је одличан поговор о Хамсуновом животу и делу.

5. Зоран Грујић: **ЉУДИ БЕЗ АДРЕСЕ** / Београд: Отворена књига, 2024.

Преузето са сајта:

<https://www.knjizare-vulkan.rs/domaci-roman/221070-ljudi-bez-adrese>

Пред почетак грађанског рата у бившој СФРЈ, једна породица безуспешно покушава да се изолује од околних дешавања, док се „историја не смири” и не дочека се гласоноша мира: тако би се, укратко, могао представити заплет романа *Људи без адресе*. Ипак, као што то обично бива у Грујићевим романима, није све тако како се на први поглед чини, а испричано је, заправо, тек оквир овог вишеслојног дела. Страницу за страницом, ликови ће се постепено демаскирати како би се приказали у потпуној огољености, као фигуре на позорници, актери у скечу, апсурдни јунаци између чијих редова се наслућује какав Хармс или Јонеско – људи без имена, без прошлости, без будућности, и без адресе. Грујић невероватном вештином припаја елементе поезије апсурда ништа мање задивљујућим фрагментима приповеданим реалистичким стилем, који су у оквирни суже уметнути техником приче у причи. Тако ће роман успети у задатку да двојако утиче на читаоца: с једне стране, нагнаће га да се на сав глас насмеје, док ће, у следећи мах, успети да га до суза дирне. А то, без сумње, доказује да се ради о, за сада, најбољем роману Зорана Грујића, као и једном од најиновативнијих дела савремене српске литерарне продукције.

6. Гордана Дедић: **ЕТИКА У ПСИХОТЕРАПИЈИ** / Нови Сад: Психополис, 2024.

Преузето са сајта:

<https://psihopolis.edu.rs/knjiga/24944/>

Шта је етичка одлука и који су модели етичког одлучивања у психотерапији? Који су мотиви за бављење психотерапијом? Која су права клијената у психотерапији? Да ли постоји гаранција успеха у психотерапији? О поверљивости, о откривању психотерапијске тајне и о томе како клијент разуме поверљивост. Шта је неовлашћено откривање психотерапијске тајне? Да ли психотерапеут има право да одбије лечење клијента? Да ли психотерапеут и клијент могу бити пријатељи? О примању поклона од клијената и неочекиваним сусретима са клијентима на јавним местима. О кривичној одговорности и кривичној пријави против психотерапеута. Онлајн психотерапија – предности, мане и етичке дилеме...

Књига *Етика у психотерапији* ауторке проф. др Гордане Дедић прва је књига на српском језику из области етике у психотерапији и првенствено је намењена психотерапеутима и едукантима психотерапије, али и психијатрима, психолозима, студентима медицине и психологије, као и заинтересованим клијентима. Порастом свести о значају менталног здравља и све већем броју психотерапеута, али и оних који траже њихову помоћ, ова књига је важна и неопходна како би се разјасниле бројне дилеме и непознанице у овој области.

Свест о етичким стандардима и кодексима пресудна је за компетентност у области етике, али та свест ипак не може заменити активан и промишљен приступ испуњавању етичких одговорности психотерапеута. Сваки нови клијент је јединствен и изазов професионалног рада значи да ће психотерапеути нужно морати да одговоре на неочекиване потешкоће које ће захтевати доношење професионалних судова у околностима које се могу стално мењати и захтевати решавање етичких дилема. У томе им може помоћи управо једна оваква књига која се бави основним појмовима етике, принципима рада са клијентима и свим важним питањима из релевантних области са којима се психотерапеути сусрећу у раду са клијентима.

Као посебан додатак, у прилогу је дат Етички кодекс Савеза психотерапеута Србије.

„Посебна вредност књиге јесте својеврстан енциклопедијски квалитет из области теорије и праксе етике. Због тога књига представља значајан едукативни материјал из кога ће учити студенти хуманистичких наука и психотерапијских модалитета.”

Проф. др Весна Дуканац, спец. психијатар, психотерапеут

„Књига представља дуго очекивано освежење домаће и регионалне психотерапијске литературе о специфичној, осетљивој и важној теми за комплетно поље психотерапије.”

Проф. др Весна Петровић, психолог, психотерапеут

7. Питер Лангман: ЗАШТО ДЕЦА УБИЈАЈУ?: КАКО ДЕТЕ МОЖЕ ДА УРАДИ ТАКО НЕШТО/ Нови Сад, Психополис 2024.

Преузето са сајта:

<https://psihopolis.edu.rs/knjiga/zasto-deca-ubijaju/>

Питер Лангман је психолог и водећи амерички стручњак када је реч о деци починитељима масовних школских убиства и проучавању психолошких узрока и раних сигнала који указују на могуће насилништво. У књизи *Зашто деца убијају? – Како дете може да уради тако нешто* изнео је детаљне приче и психолошке анализе десеторице школских убица у америчким школама који су убили укупно 74 и ранили 92 особе. Проучавајући огромну документацију др Лангман покушава да одговори на питање „шта је у глави” школских убица и како дете може уопште да уради тако нешто. Школски масакри су 90-их година постали део америчког културног миљеа, а након што је дечак из очевог пиштоља убио девет ученика и радника обезбеђења, а ранио још шесторо деце и једну наставницу у београдској школи ОШ „Владислав Рибникар” коју је и сам похађао, постали су, нажалост, део и наше стварности.

Шта је, заправо, школски масакр? Какве проблеме имају и шта покреће младе људе да изврше школске масакре? Зашто баш тај дечак а не неки други? Да ли је тачна тврдња да дечје убице нису обична деца? Ко су потенцијалне школске убице, како их препознати и осујетити у злочиначкој намери? Како научити ученике разлици између цинкарења вршњака и обавештавања одраслих о опасностима? Да ли су школски масакри прости одговори на вршњачко насиље, недостатак емпатије, егзистенцијални бес, стид, завист, депресију, социјално одбацивање, породичне односе, доступност оружја? Која је улога родитеља, а која школе и друштва у спречавању пуцњава у школама? Зашто родитељи не смеју да лажу како би заштитили дете? Зашто казна суспензијом или избацивањем ученика није делотворна?

Нажалост, не постоји једноставно објашњење нити један узрок због којег ће неко дете постати масовни школски убица. У питању је комбинација узрока, а аутор је на нивоу различитих типова личности школске убице сврстао у три групе: психопатске (нарциси, без саосећања и савести), психотичне (менталне болести, шизофренија...) и трауматизоване школске убице (из хронично и озбиљно дисфункционалних породица). Књига дефинише и илуструје сва три типа, а у додатним поглављима аутор наводи случајеве успешно и на време осујећених школских убиства, као и низ корисних препорука како осмислити и спровести протоколе и правила да би се разликовале стварне претње од

безопасних ситуација. – Јер, треба да учимо из прошлих трагедија у нади да ћемо спречити будуће, а претње морамо сматрати озбиљним док се не докаже супротно – тврди др Питер Лангман.

Шта се може предузети ради спречавања школских пуцњава?

- Три типа школских убица: психопатске, психотичне и трауматизоване. Шта их повезује и како их препознати?
- Шта покреће децу и младе људе ка екстремном насиљу? Разумевање и анализа узрока који доводе до школских пуцњава.
- Превенција у акцији: Како школе могу осмислити и применити ефикасне стратегије за очување безбедности ученика?
- Како школе могу ефикасно разликовати стварне претње од безопасних ситуација и научити ученике важности обавештавања одраслих?
- Сматрајмо претње озбиљним док се не покаже супротно!

УЧИМО ИЗ ПРОШЛИХ ТРАГЕДИЈА У НАДИ ДА МОЖЕМО СПРЕЧИТИ ОНЕ БУДУЋЕ

„Очајнички нам је потребна ова књига. Омогућила нам је увид у унутрашњост ума разјарених школских убица.”

Кетрин С. Њуман,
ауторка књиге *Разјареност: социјални корени школских убистава*

8. Магдалена Плацова: **ЖИВОТ ПОСЛЕ КАФКЕ** / Београд: Трећи трг; Сребрно дрво, 2024.

Преузето са сајта:
<https://trecitrg.rs/proizvod/zivot-posle-kafke/>

Овај роман се на два начина издваја из данашњег преобиља породичних хроника, траума међуљудских односа и овешталих излета у историју. Са једне стране, својим чистим и деликатним стилем који је истовремено прецизан и поетичан, као и снажним контрастом са публицистичком распричаношћу многих савремених прозних дела. Затим свежином своје композиције, у којој се историјско приповедање колажно преплиће са репортажом, есејом и документом.

Књига није само романескно истраживање питања ко је била Кафкина вереница Фелице Бауер и како је живела након што се њихова петогодишња дописна веза завршила. Живот после Кафке је за њу егзистенцијална ситуација у којој се обрело друштво прашких, јеврејских интелектуалаца, од којих су неки побегли у Израел (Макс Брод), други у Италију (Грета Блох) или у Америку (Фелице). Циљ ауторке није историјски портрет, већ обухватање животних околности и могућности емиграната након губитка дома и блиских односа,

након разбијања света, чије рушевине је свако од њих однео у неколико кофера. И зато се у књизи појављује и сама ауторка са личним искуством живота у Њујорку и Лиону. Стога за њу једна од вечито актуелних тема постаје бојазан од губитка језика, идентитета и себе. Плацова притом избегава искушења да било шта о Фелици Бауер сентиментално или хагиографски домишља, већ се држи чињеница. Узевши све то у обзир, написала је изузетно прозно дело.

Из образложења комисије за награду *Магнесиа Литера*

9. Јежи Косињски: **ПРИСУТНОСТ** / Београд: Лагуна, 2024.

Преузето са сајта:

https://laguna.rs/n6487_knjiga_prisutnost_laguna.html

Пред читаоцима је визионарски роман по којем је 1979. године Хал Ешби снимео филм *Добро дошли, господине Ченс* с незаборавним Питером Селерсом у главној улози.

Рођен без породице и идентитета, Ченс је цео живот провео у изолацији. Његов свет је ограничен на кућу старца код кога живи и врт у којем ради, а једино сазнање о спољашњем свету пружа му телевизија, коју непрестано гледа. Када његов добротвор умре, Ченс је приморан да напусти сигурност свог врта. Ментално заостао и неписмен, он користи знање стечено с ТВ екрана да се снађе у непознатом свету. После судара са лимузином тајкуна с Волстрита, Ченс се полако успиње до положаја политичког саветника, па и потенцијалног кандидата за потпредседника. Његови једноставни коментари о баштованству тумачени су као дубоко метафорични и визионарски ставови о друштву. Медији га обожавају, јавност је фасцинирана, а политичари га виде као кључног играча за будућност нације.

Први пут објављен 1971. године, роман *Присутност* Јежија Косињског остаје неспорно релевантан у савременом друштву опседнутом сликом, где моћ медија обликује перцепцију масе замагљујући границу између илузије и стварности.

„Тек када одложите књигу, схватите колико је застрашујућа слика нас самих у огледалу Косињског... Ова књига ће опстати као класик.”

Saturday Review

„Невероватна прича попут непредвидивог бејзбол ударца, испоручена са савршено темпираним сатиричним скоковима и метафизичким треперењем.”

Time

„И у овом делу поглед на свет Косињског, иако скривен иза осмеха, мрачан је као и увек.”

Life

10. Владика Григорије Дурић: **СТРАНАЦ У ШУМИ** / Београд, Лагуна, 2024.

Преузето са сајта:

https://laguna.rs/n6497_stranac_u_sumi_cirilica_laguna.html

Писан као лична исповест, овај драгоцени увид у своје сопствено искуство владика Григорије уобличио је у венац прича, промишљајући она вечна питања која се постављају пред сваког човека, не само пред монахе и духовнике, али у која се већина нерадо упушта – питања вере, љубави, рата, мира, светости и славе, наде, бола, пријатељства, покајања... До каквих све открића и истина, самоспознаја и признања долази писац ових редова, сазнаће и читалац кроз његове узбудљиве и затајне сусрете са својим саговорником, пустињаком и духовним сродником, становником скривене колибе у шуми, својеврсне шумске келије, кроз њихове разговоре и суочавања, неочекивана питања и још мање очекиване одговоре који наликују на праве, болне, али у свом метафоричном значењу отрежњујуће боксерске ударце.

„Често поражавајуће искрена, на први поглед изразито лична (и утолико ризичнија), ова књига носи и несумњив печат општости, али не заобилази ни крваво жива питања наше средине и тренутка. Сем тога, у једној својој димензији она подсећа на платоновске дијалоге, у чијем средишту као да пребива нека врста загонетног укрштаја Сократа, Ивана Карамазова и, можда, ауторовог другог ја.”

Владета Јанковић

„У оно што пише, владика Григорије улаже сав свој дар и сву озбиљност. За духовника и боготражитеља таква је свесрдност једнако важна као и за писца, приповједача. Али усто још нешто ће читалац наћи у овој књизи: како самога себе не схваћати претјерано озбиљно! Трагајући за светошћу, с дјечјом знатижељом понекад завирујући у властити гроб, с милоштом и драгошћу налазећи разумијевања за људе, веселећи се свакоме свом манастирском брату, владика Григорије приповиједа причу свог живота и заједничког нам времена. Ова књига, нарочито њен стожерни дијалог, окрепљујућа је за добронамјерне, а могла би бити занимљива и борбеним Григоријевим неистомишљеницима, ако би је неком срећом читали.”

Миљенко Јерговић

6

ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА

**ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА У БИБЛИОТЕЦИ
УПРАВЕ ЗА МАРТ 2025. ГОДИНЕ**

1. **ГРАД И ЊЕГОВЕ НЕСТАЛНЕ ЗИДИНЕ**
Харуки Мураками
Београд: Геопостика издаваштво, 2024.
2. **СМИСАО ЖИВОТА: ПРИЧЕ ИЗ ПСИХОТЕРАПИЈЕ**
Ирвин Д. Јалом
Нови Сад: Психополис институт, 2015.
3. **ПСИХОЛОГИКЕ СВАКОДНЕВНОГ ЖИВОТА**
Зоран Миливојевић
Нови Сад: Психополис институт, 2014.
4. **УБИСТВА У ФЛИТ ХАУСУ**
Лусинда Рајли
Београд: Лагуна, 2024.
5. **ЗА СРЕЋУ ЈЕ ДОВОЉНА ШОЉИЦА КАФЕ**
Тошиказу Кавагучи
Београд: Вулкан издаваштво, 2024.
6. **ПОД ТУЋИМ СУНЦЕМ**
Миодраг Мајић
Београд: Вулкан издаваштво, 2024.
7. **СТО ЈАДА**
Емир Кустурица
Београд: Новости, 2013.
8. **ДЕВОЈЧИЦА КОЈА СЕ ИГРАЛА ВАТРОМ**
Стиг Лашон
Београд: Чаробна књига, 2009.
9. **ЧИТАЧ**
Бернхард Шлинк
Beograd: Plato books, 2009.
10. **ТИНЕЛЦЕРИ: КАКО ИМ ПОСТАВИТИ ГРАНИЦЕ
И ПРИТОМ САЧУВАТИ ЖИВЦЕ**
Најцел Лата
Нови Сад: Психополис институт, 2012.

Редакција

Главни и одговорни уредник: Јелена Катана, в. д. начелника

Технички уредник: Јелена Васиљевић

Сарадници: Смиљана Павков
Иван Комаров
Лепосава Милановић
Гордан Горуновић
Дејан Станојловић
Радмила Тубин Михајловић
Оливера Кнежевић
Светлана Вулић Стојсављевић

Лектура: Јелена Васиљевић

Коректура: Иван Комаров

Компјутерска обрада: Одељење за информационо-документационе и библиотечке
Послове

Техничка подршка: Радинка Мићовић

ШТАМПА: УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА
Београд, Немањина 22–26